

HÖGSKOLAN KRISTIANSTAD

Institutionen för beteendevetenskap

Examensarbete i specialpedagogutbildningen, 10 p

LEK är LIV

En studie om hur pedagoger uttrycker sig om lek, lärande och lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt.

VT 2007

Författare: Bodil Tinnert
Handledare: Daniel Östlund

Tinnert, B (2007)
Examensarbete i specialpedagogutbildningen, 10 p
Högskolan Kristianstad
Institutionen för beteendevetenskap

LEK är LIV

En studie om hur pedagoger uttrycker sig om lek, lärande och lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt.

Abstract:

Leken har en stor betydelse för barns utveckling. För barn som är i behov av särskilt stöd ex. svårt att koncentrera sig eller brister i sitt lekbeteende, finns lekarbete som är ett specialpedagogiskt arbetssätt. Lekarbete står för ”barnet i lek arbetar med sin utveckling”. Syftet med undersökningen är att ta reda på hur pedagoger uttrycker sig kring lekens betydelse, om leken finns med i det dagliga arbetet i skolan och om lek/lekarbete är något som används som ett specialpedagogiskt arbetssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. I litteraturgenomgången behandlas bl.a. vad lek är, hur olika forskare ser på lek, lek i förskola/förskoleklass/skola och lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt. Genom att intervjua sex pedagoger som arbetar i förskoleklass och skolans första år har jag undersökt hur de ser på vad lek är, att använda lek i lärandet och lek som ett specialpedagogiskt arbetssätt. Resultatet av undersökningen visar att pedagogernas definition av lek varierar, men att de alla anser att leken är viktig och att de använder sig mycket av lek vid inläring. Resultatet visar också att leken inte får glömmas bort och att förskolans pedagogik med mycket lek ska få plats i skolans lägre årskurser. Studien visar att lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt är en metod som kan passa och hjälpa många barn som är i behov av särskilt stöd.

Nyckelord: lekarbete, lek i skolan, lekpedagogik

Innehåll:	sid.
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och problemformulering	7
1.3 Studiens upplägg	8
2. Litteraturgenomgång	9
2.1 Lek- Vad är det?	10
2.2 Lek i förskolan	12
2.3 Lek i förskoleklass/skola	12
2.4 Lek- Lärande- Lekpedagogik	13
2.5 Lek som specialpedagogisk metod	14
2.6 Lekarbete - ett specialpedagogiskt arbetssätt	15
2.6.1 Historik	15
2.6.2 Lekarbetsmetoden	16
2.6.3 Varför Lekarbete?	17
2.7 Lekterapi	20
2.8 Två teorier om lek	21
2.8.1. Lekens betydelse enligt D W. Winnicott och L. Vygotskij.	21
3. Metodbeskrivning	24
3.1 Metodval	24
3.2 Undersökningsgrupp	25
3.2.1 Förskollärarna i förskoleklass	25
3.2.2 Lärarna i år 1	25
3.3 Genomförande	25
3.4 Forskningsetiska övervägande	26
3.5 Redovisningsmetod	26
3.6 Trovärdighet och tillförlitlighet	26
4. Resultat med kommentarer	28
4.1 Pedagogers definition av lek som begrepp.	28
4.1.1 Lek är fantasi och avkoppling, lek kan vara fri eller styrd.	28
4.1.2 Med lekens hjälp lär sig barnen lättare och på ett roligare sätt.	29
4.1.3 Lek och lärande hör omedvetet ihop.	29
4.1.4 Lek, en paus från lärandet/en del av lärandet?	30
4.1.5 Kommentarer/analys till pedagogers definition av lek som begrepp.	30
4.2 Hur pedagoger arbetar med barn i behov av särskilt stöd.	31
4.2.1 Arbetet med barn i behov av särskilt stöd växlar med barngruppens struktur	31
4.2.2 Att lära med leken inom specialpedagogiken, positivt!	32
4.2.3 Lekarbete – Vad är det? Det låter spännande.	32
4.2.4 Kommentarer/analys om hur pedagoger arbetar med barn i behov av särskilt stöd.	32

4.3 Hur pedagoger ser på framtiden för leken?	33
4.3.1 Lek i framtiden? Ja, mer lek, fram för lek	33
4.3.2 Lek, en väg för barn i behov av särskilt stöd	34
4.3.3 Kommentarer/analys om hur pedagoger ser på framtiden för leken.	34
4.4 Sammanfattande slutsats/analys	35
5. Diskussion	37
5.1 Metoddiskussion	42
5.2 Förslag på fortsatt forskning	43
6. Sammanfattning	43
Referenser	45
Bilaga I: Intervjufrågor	
Bilaga II: Utrustningslista för lekarbete	

1. Inledning.

Lek

Barnen leker: När de leker ekar
livets egen låt i deras lekar.

Gäll och yster eller dyster dov
ljuder den så länge den får lov.

Allt de tror och vet om verkligheten
gör de lek av. Det är märkligheten.

Vuxna tror att lek är tidsfördriv.
De har fel i detta. LEK är LIV.

Signaturen ”Kajenn” (Åge. 1995, s. 64)

Lek är en allsidig aktivitet som är betydelsefull för alla barn. Leken öppnar våra sinnen. Lek spelar en viktig roll inom barnkulturen. Leken kräver ingen prestation men leder ändå till ökad kompetens. Leken har en viktig roll för den pedagogiska verksamheten i framförallt förskolan men också inom skolans pedagogik. Lek lär barn en mängd saker bl.a. som att lära känna sig själv, utveckla självtillit, klara av utmaningar, kunna kommunicera och förbereda dem för utveckling och socialisation (Lillemyr, 1990).

Jag har stor erfarenhet av att arbeta med barn på fritidshem. Leken har alltid varit en viktig del av det dagliga arbetet. Jag har en tanke om att leken skulle kunna användas mycket mer som ett specialpedagogiskt verktyg och då inte bara för förskolebarn, utan även för barnen under de första skolåren. Vid höstterminens start började en 6-årig pojke hos oss. Han pratade bara armeniska och kunde ingen svenska. Hur får man då kontakt? Jo, genom att vi började leka tillsammans. Han och jag satt i bygggrummet och byggde med kaplastavar, under tiden vi byggde torn, försökte vi prata med varandra. Jag visade och räknade klossarna och han sa efter och skrattade. Vi fick kontakt och har fortsatt att prata med hjälp av bilar, klossar, bygga pussel och bilder på saker. Vidare finns det en 7-årig pojke med AD/HD som sitter och kan koncentrera sig med bilar och legobygge för sig själv. Han uppskattar också mycket när jag sitter hos honom och bygger med ex. lego. Jag ser genom att bara följa dessa barn hur leken kan få vissa barn lugna och koncentrerade och hur man genom att leka skapar möjlighet till kontakt. Därför ser jag som viktigt att skriva om lekens betydelse och att leken kan ses som en specialpedagogisk arbetsmetod. Många forskare bl.a. Winnicott (1981), Knutsdotter Olofsson (2003), Sandén (2005), Tähkäaho (2005) är också eniga om att lek och lek som specialpedagogisk metod i arbetet med barn i behov av särskilt stöd påverkar barnen åt det positiva hållet.

I rapporten *Lek, hälsa och lärande Om lek som specialpedagogisk metod*, visar resultaten att ”lek som specialpedagogisk metod har en välgörande inverkan på barn/elever” (Sandén, 2005).

Lekarbetspedagogik är en metod som används som verksamhetsform för utveckling och lärande. Efter att ha tagit del av hur metoden fungerar ökade mitt intresse av att få mer kunskap om hur lekarbetspedagogik fungerar och att undersöka om leken finns med i det dagliga arbetet i skolan. Jag vill också veta om lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt är något som pedagoger ute i verksamheten känner till och kanske också använder sig av.

Kerstin Åman belyser i sin doktorsavhandling *Ögonblickets pedagogik* (2006) hur specialpedagogens roll på barn och ungdomshabiliteringen har förändrats genom åren. Lekterapi, lekrådgivning och lekstimulans var uppdraget för de specialutbildade förskollärare som anställdes på 70-talet i den habiliterande verksamheten. Samtidigt hade förskolan ansvar för den pedagogiska verksamheten för alla barn

I dag år 2006 är den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen inriktad mot ett uppdrag i skolan. Specialpedagogen är tänkt att ingå i skolans ledningsgrupp för att få in det specialpedagogiska tänkandet i skolan (Åman, 2006).

”Det framstår som ett paradigmskifte, där specialpedagogerna ges en roll som uttolkare, beforskare av och ledare för, en utveckling mot en ca 50-årig skolpolitisk version av en skola för alla” (Åman, 2006, s.59). Tideman, Rosenqvist, Landsheim, Ranagården & Jacobsson påpekar i sin rapport *Den stora utmaningen* (2004) att specialpedagoger utbildar sig för att arbeta med de tre benen undervisning, utveckling och utredning. Rapporten visar att specialpedagogernas viktigaste arbetsuppgift, enligt kollegor och skolledning, är specialundervisning och att specialpedagogerna arbetar i huvudsak fortfarande mest med specialundervisning mer än tio år efter att man införde specialpedagogutbildningen. Utbildningen däremot är mer inriktad på att ge specialpedagogen kompetens att rådgiva, handleda samt att arbeta med skolutveckling, arbeta för att skolans hela miljö för lärande utvecklas (Tideman m.fl., 2004). Lek och samspel, lärande och delaktighet ges inte samma utrymme i påbyggnadsutbildningen fast att det pratas om ett specialpedagogiskt arbetssätt.

Åmans doktorsavhandling om lekens betydelse inom specialpedagogiken och Westmans artikel om lekarbete, inspirerade mig till att vilja fortsätta arbeta för att lek, samspel, lärande och delaktighet hör till ett specialpedagogiskt arbetssätt (Åman, 2006).

Vad säger då våra styrdokument om vikten av att använda leken i ”lärandet”?

Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall präglade alla verksamheter i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem (Lpfö 98, s.9).

Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet ... Särskilt under de första skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskaper (Lpo 94, s.7).

FN antog en ny deklaration om barns rättigheter 1959 och där nämner man nu lek för första gången. Vid antagandet av barnkonventionen i november 1989 upprepades denna rätt till lek i artikel 31:

Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt barnets rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. (Barnkonventionen, Barnombudsmannens hemsida, www.bo.se 2006)

1.1 Bakgrund

Som fritidspedagog vet jag hur viktigt det är för barn att få leka. Jag vet att leken är nyttig för små barn och varför skulle den då inte fortsätta vara nyttig för barn under de första skolåren. Efter att ha läst en artikel av Gunhild Westman (2006) i Specialpedagogisk tidskrift ”Att undervisa” som behandlade ämnet IUP och den specialpedagogiska kompetensen fastnade jag för bl.a. lekarbete som en specialpedagogisk metod. Min nyfikenhet väcktes då om att fördjupa mig vidare i ämnet. I artikeln poängteras att:

Lek under trygga förhållanden kan bidra till ökad läsförståelse och bättre syntaktisk förmåga. Den bidrar till bättre samarbetsförmåga och därigenom även lugnare förhållande under lektionerna (Westman 2006 s.12).

Leken har stor betydelse för barns utveckling vilket gjorde mig intresserad av att intervjua förskollärare i förskoleklass och lärare i år 1 och veta om leken finns med i deras arbete runt alla barn. Jag vill ta reda på hur pedagogerna ser på att leken skulle kunna hjälpa barn som har behov av särskild hjälp och stöd. I Westmans (2006) artikel står det bl.a. hur barns motivation för att leka är stor, att leka stärker förmågan till koncentration och samarbete och att lelandet är en form av lärande. Jag vill då också i min undersökning ta reda på hur pedagoger tänker på sambandet mellan lek och lärande. I denna artikel beskrivs lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt, är det något som pedagoger i min undersökning känner till och är det ett arbetssätt som de har använt sig av? Jag ser då i min roll som blivande specialpedagog och med många års erfarenhet som fritidspedagog, att jag vill arbeta för att leken inte ska glömmas bort och sätta mig in i lekarbete som är ett specialpedagogiskt arbetssätt. Jag vill också med min uppsats och genom mina intervjuer, öppna en möjlighet, en tanke och en nyfikenhet hos andra pedagoger om att leken ska få större plats i förskoleklass och i de lägre åren i skolan. Det kan kanske också ge uppslag till fortsatta diskussioner inom arbetslagen. Jag vill med mitt examensarbete fördjupa mig i kunskapen om leken som ett pedagogiskt instrument bland andra och bidra till att kunskapen om lek som metod utvecklas och då särskilt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

Studien vänder sig till pedagoger i förskola och skola, till specialpedagoger och till övriga som är intresserade av lek och lärande, lek som avkoppling och lek som hjälpmedel när något är svårt. Till alla som anser att lek är liv och att lek är viktigt i våra barns vardag.

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med min undersökning är att undersöka hur pedagoger uttrycker sig kring lekens betydelse och om leken finns med i det dagliga arbetet i skolan. Jag vill också ta reda på om lek/lekarbete är något som används som ett specialpedagogiskt arbetssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

- Vilken roll har lekpedagogik i den dagliga verksamheten i skolan?
- Använder pedagoger lek/lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt, i verksamheten och i arbetet med barn i behov av särskilt stöd?

1.3 Studiens upplägg

I detta avsnitt beskrivs studiens vidare upplägg. Kapitel 2 innehåller litteraturgenomgång med olika forskares syn på lek och vad lek är, lek i förskolan och skolan och lekterapiens uppkomst och hur det fungerar idag. Vidare belyses lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt, hur arbetssättet fungerar och hur lekpedagoger arbetar med lekarbete i sitt arbete med barn i behov av särskilt stöd, samt två teoretikers syn på lek. I kapitel 3 beskriver jag den metod jag har använt i undersökningen samt hur undersökningsgruppen ser ut. Kapitel 4 innehåller resultatet med kommentarer och en analys av undersökningen. Kapitel 5 innefattar diskussion kring resultatet kopplat till litteraturen samt de nya kunskaper som jag fått under arbetets gång. Kapitel 6 är en sammanfattning av arbetet.

2. Litteraturgenomgång

För att söka kunskap om forskning om ämnet lek och lek/lärande i förskoleklass/skola och lek som ett specialpedagogiskt verktyg/lekarbete gick jag tillväga på följande sätt: Jag började med att titta i referenslistan till en artikel av Gunhild Westman i tidningen *"Att undervisa, Specialpedagogisk tidskrift"* (Nr: 2, 2006). Den listan gav mig många tips på litteratur som jag sedan letade upp på högskolans bibliotek. I den aktuella litteraturen gick jag igenom referenslistorna för att söka enskilda projekt och författare i ämnet. Uppsatser och rapporter i ämnet lek och lek som specialpedagogisk metod hittade jag på bibliotekens hemsidor på högskolorna i Malmö, Kristianstad och Stockholm. En sökning på LIBRIS på begreppet lek gav 3605 träffar, så jag kombinerade lek med andra sökord som:

- Lek i förskolan – 358 träffar
- Lek i skolan – 96 träffar
- Lek i förskoleklass – 2 träffar
- Lek + specialpedagogik- 0 träffar
- Lekarbete – 10 träffar
- Lek och lärande – 60 träffar
- Lek och forskning – 73 träffar
- Lek och pedagogik – 134 träffar
- Lekpedagogik – 24 träffar

Vidare sökte jag information på Lärarförbundets hemsida i specialtidskrifterna *"Specialpedagogik"* och *"Förskolan"* och hittade artiklar där i ämnet. För att få en speciell artikel om lekarbete kontaktade jag via e-mail f.d. Gunhild Westman, universitetslektor i pedagogik i Uppsala och ordförande i föreningen Lekarbetespedagogik. Hon skickade artikeln till mig med tips på en rapport i ämnet och adressen till föreningens hemsida. Från myndigheten för skolutveckling skickade jag efter *"Forskning i fokus, nr 17"* 2003.

Efter att ha gjort dessa sökningar har jag hittat mest om lek i förskolan. I förskolan har leken alltid fått ett stort utrymme både ur lokalsynpunkt, med olika rum som t.ex. byggrum och dockrum m.m. Vidare ur en pedagogisk synvinkel då förskollärarna ser att barnen lär sig genom att leka, leken är bland det viktigaste i förskolan och leken måste få ta ett stort utrymme i det dagliga arbetet med barnen. Därför tror jag att det finns så mycket att läsa och hitta om leken i förskolan. När sedan barnen börjar förskoleklass är det som att barnen börjar skolan. De ska då lära sig saker som att läsa eller skriva, och i skolan leker man inte och jag hittade inte mycket skrivet om lek i förskoleklassen i mina sökningar, endast två träffar. Att det sen blir fler träffar när jag söker på lek i skolan kan bero på att här finns även skrivet om lek i förskoleklass och fritidshem tillsammans med skola. Att använda leken inom specialpedagogiken finner jag bara om jag söker på lekarbete och till viss del under ämnet lekpedagogik, men annars var det inga träffar. Jag ser det då som ännu viktigare att skriva om detta ämne eftersom jag ser att leken har mycket att tillföra även i skolan och att barnen lär

mycket genom leken. Leken inom specialpedagogiken tycker jag verkligen behöver lyftas, då jag tror på leken som en metod att hjälpa barn i behov av särskilt stöd. För att lära sig för framtiden behövs leken. Det som jag presenterar i litteraturgenomgången är ett urval av allt det som har skrivits i ämnet. Jag kommer att fokusera på vad lek kan ge för barns utveckling och lärande. Jag kommer därför att redogöra för vad en del forskare och teoretiker anser och tror om ämnet lek, om lek som specialpedagogisk metod och om lek och lärande. Jag kommer också att göra en mindre djupdykning i metoden, lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt, genom att beskriva metoden, historisk bakgrund och några forskares syn på lekarbete som metod i arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

2.1 Lek - Vad är det?

Varenda människa vet väl vad lek är? När den frågan ställs är det inte svårt att få ett svar. Men att få en definition på vad lek är, är betydligt svårare. Det går att jämställa ordet lek med orden liv och kärlek, begrepp som är svåra att definiera. Mycket beror på att lek, liv och kärlek är processer som pågår jämt, som aldrig blir färdiga och det blir aldrig en färdig produkt (Edenhammar & Wahllund, 1990).

Lillemyr (1990) anser att det är svårt att komma med en exakt definition på vad lek är. Det kan bero på att "leken berör hela barnet". Leken undviker våra försök att beskriva den. Lek är ett krångligt fenomen att försöka sätta sig in i och att förstå.

I Nationalencyklopedin står det så här att läsa dessa definitioner av ordet lek:

1. aktiv verksamhet som bedrivs endast i nöjessyfte och ofta kollektivt; spec. om mindre barns normala spontana sysselsättningar: lekhörna; leklysten; barnlek; ~med dockor; barnens glada ~i vattnet; de målade TV:n grön på ~; ~med bollar.
2. (i vissa uttryck) verksamhet av tävlingskaraktär: bardalek; kämpalek; ännu en president har gett sig in i leken; därmed var även den siste konkurrenten ur leken; den som ger sig in i leken får leken tåla.
3. särskilt beteende hos (vissa) djur i samband med parning och fortplantning särsk. hos fiskar, groddjur och fåglar; lekvandring; orrlek; parningslek.
(NE, nationalencyklopedin www.ne.se).

Welén (2003) ser också att begreppet lek är diffust eftersom det får olika betydelser i olika sammanhang. Det kan vara att det betyder fri, och menas då en självvald aktivitet av barnen eller i betydelsen styrd aktivitet som då kan vara att göra undervisningen mer lekbetonad som en del lärare uppfattar det. Lek kan även vara ett hjälpmedel i processen för att lära sig något nytt och för att förbereda sig inför vuxenlivet.

Norén-Björn (1990) anser att leken kan ses som ett magiskt trollspö. Var vi än vänder oss i livet så ser vi olika fenomen. Det kan vara att försvinna bort i andra tankar när vi tittar på dropparna på fönsterrutan, hur sanden formar sig under våra fotsulor eller stearinet som rinner ner för ljuset. "När du vaknar till har du varit i ett nästan hypnotiskt tillstånd" (Norén-Björn, 1990, s.116). Detta tillstånd gör att du känner dig nöjd och lugn och att du har lekt. Dessutom delar hon in leken i tre faser. Den fabulerande där fantasin leder leken, genomförandet då lekandet är i leken och problemlösande vad gör vi när leken kör fast. Leken kan låsa sig när någon påstår att

”Så är det inte på riktigt...”. Då stoppas leken och barnen får tänka om och leken startas om igen från den fabulerande fasen med att någon säger att ”Vi leker så här istället...” (Norén-Björn, 1990). Vi vuxna kan också ibland få släppa loss vår fantasi, få lämna invanda tankesätt och få komma med idéer helt förutsättningslöst och då kallas det för brain-storm. På detta vis kommer många fyndiga idéer fram hos våra chefer när de får ”gå på kurs och leka på arbetstid” (Norén-Björn, 1990, s.119).

Knutsdotter Olofsson (2003) menar att lekinställningen och leksignalen bildar en ram runt det som sker. Inuti lekramen finns lekvärlden där allt är möjligt. Här gäller lekens regler och inte verklighetens. I leken kan allt förtrollas och transformeras om från verklighet till något helt annat. I lekvärlden förvandlas en stol till en häst, modelleras blir mat som vi låtsasäter, en upp-och-nedvänd pall blir en båt och människor i barnets närhet blir bovar, poliser, rymdvarer, sagofigurer m.m. Inne i lekramen finns ett annat tidsbegrepp, det blir fort nästa dag eller en annan årstid. I leken glömmen barnen bort sig själva och blir som uppslukade av den. I leken kan allt förtrollas och transformeras om från verklighet till något helt annat.

Barn som har kunskapen om lek kan när de vill gå in i lekvärlden. I den världen kan lekskickliga barn leka hur länge som helst, och när det är dags att gå hem så kan de fortsätta nästa dag med samma lek. Det verkar som om att leken får barnen att känna sig nöjda, lyckliga och trötta men inte gnälligt trötta. Barn tycker inte om att bli avbrutna i sin lek då kan de bli arga och irriterade (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Lek är både på riktigt och på låtsas. Den är på riktigt innanför, men på låtsas sedd utifrån.

Lek innebär både närhet och distans.

Man kan göra saker på riktigt under täckmantel av lek.

Man kan göra saker på lek fast att det ser ut som på riktigt.

Lek varar i evighet och tiden försvinner på ett nafs.

I leken behandlas det kända som okänt och det okända som känt.

Lek är både glädje och djupt allvar.

(Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 22)

Lillemyr (1990) påpekar också hur leken engagerar barn och att lek är viktigt för att barnkulturen ska föras vidare. Ur pedagogisk synvinkel beskriver han tre perspektiv på lek:

Lek som problemlösning för barnet

Lek som barnets medel för jagutveckling och motivation

Lek som samspel och socialisation

(Lillemyr, 1990, s.21)

Knutsdotter Olofsson (2003) ser att leken är ett naturligt sätt för barn att vara tillsammans på och att leka med andra ger social kompetens. ”Leken är naturens egen fiffiga pedagogik (Knutsdotter Olofsson, 2003, s.87)

Vygotskij (Strandberg, 2006) menar dessutom att barnen i leken inte bara är aktiva, de är också absorberande. Barnen är i leken kreativa personer med rätt att experimentera, utveckla och omvandla det som finns. Barnen gör saker tillsammans utan att veta vad det är de gör, varför de gör eller hur de skall göra det de gör. Vygotskij anser här att barnen agerar högre än vad de är (Sandberg, 2006).

2.2 Lek i förskolan

Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen (Lpfö- 98, s 9).

Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) frågar sig vad som är så specifikt för förskolepedagogik i jämförelse med skolans pedagogik. Enligt författarna skulle de säga att det är barns lek som är det som dominerar i förskolans verksamhet. Det finns tecken på att leken är på väg bort från förskolan, för att ersättas av mer skolinriktat lärande. I förskolan har leken alltid varit betydelsefull och viktig (aa).

Lindqvist (1996) betonar att lek och temaarbete varit viktiga aktivitetsformer under 1900-talet. Hon påpekar också att förskollärarna har varit osäkra på sin roll i förhållandet till barns lek. De har mer sett leken som "fri" och det har då setts som barnens egen angelägenhet. Pedagogerna behöver ha kunskap om lekens betydelse och skapa trygga lekmiljöer på förskolan eftersom leken spelar en så viktig roll. (Lindqvist, 1996). I boken *Lekens roll i förskola och förskoleklass* (2006) påpekas vikten av leken som förskolans mest centrala arena. Boken belyser många situationer där man inom förskolan använder leken. Många tillfällen på förskolan består av väntestunder. Det kan vara när barnen väntar på sin tur att komma in i tvättrummet, bänken i hallen förvandlas då till ett tåg eller buss och vi är snart framme vid "tvättrumshållplatsen". Barnen har roligt när de väntar. Leken är barns sätt att vara. Barn leker nästan hela tiden från det de kommer till förskolan tills de går hem. Det kan vara när de äter, klär sig eller byter blöja (Björkman, K. s.99-117, 2006). I artikelsamlingen *Barns lek* (2003) skriver Ingrid Engdal en artikel om *Rum och tid för lek*. I den står det om den tradition som finns i förskolan med ett lek- och temaorienterat arbetssätt. Det gäller för pedagogerna att planera för lek. Leken ska ha långa pass på dagsprogrammet. Det gäller att locka med intressanta miljöer och lekvärldar/lekteman så att barnen blir nyfikna på nya områden.

2.3 Lek i förskoleklass/skola

Regeringen bestämde i januari 1998 att skola, förskoleklass och skolbarnsomsorg skulle övergå till att lyda under skollagen och de fick då en gemensam läroplan, Lpo-94. Vad har det då blivit av detta? Lindqvist (2002) menar att det har blivit en vuxenstyrd "skolifiering" istället för en utveckling mot lek, skapande, utforskande och experimenterande. Skolverkets rapport nr: 2 (2000) påpekar också detta om en "skolifiering" och rapporten visar också på att leken ses som en utfyllnad mellan arbetspassen, alltså något barnen gör efter att de är färdiga med de lärarstyrda och strukturerade aktiviteterna (Förskoleklass- 6-åringarnas skolform? Skolverket 2000). I läroplanen står inte hur man ska arbeta med lek och skapande i förskoleklassen, inte heller hur man ska försöka förena de bägge traditionerna. Det har bara gjorts vissa förändringar när det gäller ordval ex. "elever" är utbytt mot "barn och unga", skolans ämne kallas "den pedagogiska verksamheten". Mycket visar på att skolans och förskolans pedagogik har svårt för att mötas. (Lindqvist, 2002).

Moyles (1995) anser att lek kan höja nivån på undervisningen under de första skolåren, ändå förtrycks leken inom skolan. Lek har med sin höga motivationsnivå och möjlighet till att ha roligt, en liten plats i skolans värld. Kan det vara så att det som är roligt inte är nyttigt? Det som är roligt passar inte in i skolan. Vi tycker om att:

vara tillsammans med motiverade människor i alla åldrar, som tar itu med uppgifter bredvilligt och med glädje, som är öppna och mottagliga för inläring, som vågar försöka utan att hindras av ängslan - med andra ord: människor som har en lekfull inställning! (Moyles, 1995, s.10).

2.4 Lek – lärande - lekpedagogik

Lillemyr (2002) menar att det bästa från de båda traditionerna, förskolepedagogik och skolans pedagogik bör tas tillvara när de ska föras tillsammans. Detta gäller inte minst om begreppen lek och lärande. Vidare anser han att ska lek användas som pedagogisk metod så måste den vuxne kunna ta barns lek på allvar. De pedagoger som lärare och förskollärare borde verkligen ha en fördjupad kunskap om barns lek och ha en respekt för att leken är ”barnets värld” (Lillemyr, 2002).

Lekpedagogik utgår från barnens initiativ och deras lek. Pedagogen stimulerar med material och uppslag och deltar i leken på barnens villkor. Barnen ges tid att ostört utveckla sin fantasi. De skapar vad de behöver i leken, och leken stimulerar konstnärliga uttryck (NE, nationalencyklopedin www.ne.se).

Rosenqvist (2006) har genomfört en auktionsforskningsstudie om att inkludera lek och skolämnen. Hon anser att det förekommer en viss form av ämnesundervisning i förskolan. Pedagogerna i hennes studie arbetar med det i benämningen tema och barnen får röra sig mer fritt och de har möjlighet att leka under temats gång. Pedagogerna använde planerade undervisningslekar, lekar som pedagogerna hade en avsikt med, som att öva barnens färdigheter och att inspirera till lärande. De prövade också undervisning i leken, där de lät sig bjudas in i barnens lek och därigenom försökte föra in lärande inslag i leken. Genom att använda dessa olika typer av lekar var intentionen att barnen skulle lära sig nya begrepps mening och betydelse. ”Att inkludera matte med lek innebar att i undervisningen i barnens lek utgå från att leka och att lära sig räkna hade något med varandra att göra för barnen” (Rosenqvist, 2006, s.109). Hon kom bl.a. fram till att barnen i rollekarna visade känslor, som att skratta och stoja. Det var roligt att lära. Hon ser det som en viktig pedagogisk uppgift att barnen under hela dagen får vistas i en miljö där det råder en viss form av jämvikt mellan lärande, undervisning och lek (Rosenqvist, 2006). Att lek är en förutsättning för lärande färgar arbetet på en skola i Norrköping (Leken genomsyrar skolan, s.118-129, Lekens roll i förskola och förskoleklass, 2006). Alla pedagoger på skolan har fått fortbildning i lek. Där finns en respekt för leken och det är inte ”bara lek”. Ettorna har ett lekpass inlagt på schemat, man poängterar för föräldrarna varför lek är viktigt och skolans fyra delar består av tankeverkstad där tränas matte, språkutveckling, idrott och lek.

Lillemyr (2002) anser att är svårt att organisera för lek i skolans aktiviteter och planering om man inte samtidigt förstår förhållandet mellan lek och lärande. Han ser

lek och lärande som två olika fenomen: ”Barnet är i leken. Lärandet är något som försiggår i barnet” (Lillemyr, 2002, s. 64).

Barn är inte medvetna om att de upplevelser och erfarenheter som de får med sig genom leken. Det är de vuxna runt barnen som får tänka pedagogiskt och planera för den nytta som leken kan ha i andra situationer längre fram. Han ser också det som viktigt att se leken och lärande genom lek i förhållande till den pedagogik som jag som pedagog tillämpar. Han påpekar vilket ansvar vuxna har att se till att lekens goda villkor växer och att den dessutom lever kvar till nästa generations barn.(Lillemyr,2002).

Welén, (2003) visar också på betydelsen av pedagogernas förhållningssätt om leken ska få plats i pedagogiken. Hon ser att pedagoger känner sig osäkra när det gäller kunskap om barns lek, att kunskapen behöver förbättras och att det är viktigt att pedagoger klargör för politiker och föräldrar att leken är kärnan i arbetet. Det behövs en samsyn mellan olika skolformer för att kunna använda lek som pedagogisk metod. Att motivera barn för inläring är viktigt. Då är det så ställt att barn som leker inte behöver motiveras eftersom leken är självmotiverande. ”Barn leker för att det är kul att leka” (Norén-Björn, 2003, s. 54)

Knutsdotter Olofsson (1987) har i sin studie *Lek för livet* uppfattningen att det blir själsligt fattiga och torftiga vuxna av de barn som bara har fått leka minimalt. Låtsasleken behövs, den ger barnen möjligheten att få tillträde till en buffertzona, där de kan reda ut livets trassel. I denna buffertzona kan fantasin och föreställningar stimuleras. Det kan behövas som motvikt till alltför mycket TV. För att kunna utarbeta en lekpedagogik som stimulerar barnens utveckling behövs vuxna runt barnen som har ett förhållningssätt, som skapar en anda där barn inte kan låta bli att leka och kunna leka alla sorts lekar (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Vygotskij (Sandberg, 2006) menar att barnet i leken provar vem det är och vem det är på väg att bli. Leken spelar precis som lärandet en viktig roll i barnets utveckling.

2.5 Lek som specialpedagogisk metod

Persson (2001) menar att specialpedagogik har som uppgift att stötta pedagogiken då variationen av elevers olikheter medför att den vanliga pedagogiken inte räcker till. Specialpedagogen har en viktig funktion i det pedagogiska arbetet och ska tillsammans med ledningen för skolan se till att verksamheten i skolan är till för alla elever och att det är en så god lärandemiljö för alla. Elever i behov av särskilt stöd anges i Perssons studie vara t.ex. barn med allmänna inlärningsproblem, socioemotionella problem, läs- och skrivsvårigheter, mattesvårigheter, fysiska eller motoriska/perceptuella funktionshinder m.m.(Persson, 2001).

Sandén (2005) visar i sin studie *Lek, hälsa och lärande, om lek som specialpedagogisk metod* att lek som specialpedagogisk metod har en välgörande inverkan på barn/elever. Med lek som metod upplever barnet/eleven tillfredsställelse och välbefinnande och situationer i livet blir begripliga och mer hanterbara (Sandén, 2005).

Lillemyr (2002) ser att lek som metod är lämplig som pedagogisk metod i integreringen av barn i behov av särskilt stöd. Tyvärr har leken inte används särskilt mycket som specialpedagogisk åtgärd och då i synnerhet inte inom skolan.

Knutsdotter Olofsson (2003) menar att det inte räcker alltid med kamrater och leksaker för att barn ska börja leka. Mycket hänger på att pedagogen vet hur barn leker och att de vet vad som ligger bakom lekförmågan. Tre faktorer som ligger bakom lekförmågan är trygghet, ostördhet och ha lekens verktyg. Barn som leker låtsaslekar är lättstörda. Det gäller för alla kamrater, föräldrar och andra pedagoger att respektera lekron. Det behövs också leklystna vuxna för att locka barn till lek när de själva inte har lärt sig lekspråkets koder. Pedagogen måste vara tydlig med leksignalen och tydligt berätta för barnet vad som är på riktigt och vad som är på låtsas. Här kan pedagogen tala om när lekreglerna bryts och harmonin i leken störs och därigenom lära hur man leker och hur man beter sig som en bra lekkamrat. Det är lättare än man tror att locka in barn i lekens förtrollade värld (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Vi kan inte ta leken för given menar Folkman, Svedin (2003) och tittar då på vårt eget lekminne som kan få oss att tro att alla barn kan leka samma lekar som vi själva lekte. En del barn har problem med samvaron med kamrater och sällan är det är det deras enda svårighet och ett av tecknen som oroar förskolepedagogerna är deras oförmåga att leka. De anser också att om man arbetar med leken i fokus så vinner hela barngruppen på det och det är utvecklande för alla barns lek (Folkman, Svedin 2003).

Lekterapeut, Anette (2006-11-06) anser att inom lekterapi används leken hela dagarna som ett specialpedagogiskt verktyg. Hon säger att arbetet på lekterapi går ut på att barnen ska få leka.

2.6 Lekarbete - ett specialpedagogiskt arbetssätt

I detta avsnitt kommer jag att göra en kort beskrivning av lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt, historiken bakom, hur lekarbetsmetoden fungerar och hur några forskare ser på lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt.

Lekarbete - ett arbetssätt som kan hjälpa barn med ex. koncentrationssvårigheter, är utåtagerande eller inåtvända av olika orsaker, har svårigheter med kamratrelationer m.m. alltså många barn som är i behov av särskilt stöd av många olika anledningar.

2.6.1 Historik

Lekarbete som metod, har använts sedan 1976-1977 då fil.lic. Kerstin Gildebrand i Umeå ledde ett projekt understödd av Lärarhögskolans Forsknings- och Demonstrationsavdelning (F.O.D.) rörande ”Emotionellt störda barn i lek och skapande verksamhet”. Hon ville först kalla projektet för ”lekarbete”, men för det namnet fick hon inga projektpengar, men med projektnamnet ”Emotionellt störda barn i lek och skapande verksamhet” så fick hon pengar. Metoden lekarbete, utvecklades i samarbete mellan Kerstin Gildebrand och Gunhild Westman, båda högskolelektorer, som stod för den teoretiska bakgrunden och Laila Lindberg, specialpedagog och lekarbetspedagog, som utvecklade metoden praktiskt. Den första lekarbetskursen hölls 1978 vid folkhögskolan i Karlskoga (Lindberg, s 134-136,

Lekarbete, ett specialpedagogiskt arbetssätt, 1996). Utbildningen innehöll det första året endast bildskapande. Det utvecklades sen till att gälla lek och kreativt skapande och då tillkom också mer lekmaterial. Westman har sedan 1990 varit ensam om att hålla i lekarbetsutbildningen om 5 poäng vid Uppsala Universitet. Kurser i lekarbete har vid flera tillfällen också anordnats vid Högskolan i Malmö och även några gånger vid Högskolan i Vänersborg. I Malmö startade höstterminen 2005 en ny utvecklad kurs om 10 poäng (www.lekarbetspedagogik.se, 2006-10-11). Föreningen Lekarbetspedagogik startade 1987 och har idag ca 300 medlemmar och ska fungera som ett centrum och nätverk för lekarbetspedagoger. Föreningen vill också värna om metoden, sprida kunskap om lekarbetspedagogik och stödja lekarbetspedagoger i deras arbete (www.lekarbetspedagogik.se, 2006-10-11).

2.6.2 Lekarbetesmetoden

Lekarbete står för ”barnet i lek arbetar med sin utveckling”. Barnet ska få tillgång till optimala förhållanden till lekande och det är: ostördhet, självbestämmande inom tydliga ramar och närvarande ska vara en intresserad vuxen. I lekarbete får barnet bekräftelse i sin lek och i skapande verksamhet under ostörda former (Westman, 2003).

Lekarbete är ett specialpedagogiskt arbetssätt för barn i behov av särskilt stöd. Barnen kommer från förskolan, grundskolan och grundsärskolan och kan vara i åldrarna 4-12 år. Arbetssättet beskrivs som användbart för barn som har koncentrationssvårigheter, är utåtagerande eller inåtvända av olika orsaker, har svårigheter med kamratrelationer t.ex. att de inte får vara med eller att de måste ha full kontroll över leken. På senare tid har det varit flera flyktingbarn med olika svårigheter, som fått lekarbete. Lekarbetet ska leda till lärande och utveckling där den vuxne antingen är intresserad observatör av barnets lekhandlingar eller lekpartner på barnets initiativ (Tähkäaho, 2005).

Syftet med lekarbete i förskola och skola är:

- att stödja barnet i dess utveckling av förmågan att leka, arbeta och lära i grupp tillsammans med andra barn. (www.lekarbetspedagogik.se, 2006-10-11)

Målet för pedagogiken är:

- att barnet ska utvecklas på det sätt som lekande befrämjar utveckling och lärande, dvs. socialt, känslomässigt, språkligt och vad gällande tänkande, koncentration och självkänsla. (www.lekarbetspedagogik.se, 2006-10-11)

Lekarbetspedagogen ska tillsammans med barnet skapa en ostörd och trygg situation med tydliga ramar. De barn som av olika orsaker inte mår bra kan erbjudas lekarbete som pedagogisk insats. Valet av lekarbete som stödåtgärd tas efter ett beslut på en elevvårdskonferans eller liknande. När sedan efter att föräldrarna har sagt ja, får barnet komma och prova lekarbete och då ibland tillsammans med föräldrarna. Lekarbete är en frivillig form av stödinsats så barnet får själv välja om han/hon vill fortsätta komma och leka en gång i veckan (Tähkäaho, 2005).

När barnet/eleven kommer första gången till lekrummet får han/hon bekanta sig med rummet och de leksaker som finns där. Rummet är utrustat med leksaker som stimulerar rollek och kreativ verksamhet. Där finns dockskåp med utrustning,

bjudservis, telefoner, doktorsväska, tama och vilda djur, bilar, soldater m.m. Vidare finns det en sandlåda, vatten, färger, kitor, lera m.m. För att skapa ostördhet är det bra att ha en skylt på dörren om att lekarbete pågår, likaså en äggklocka som anger utsatt tid (Utrustningslista se bilaga 2).

Barnet informeras om vilka regler som gäller vid varje lektillfälle:

- att barnet självt väljer vad det skall leka och hur det skall använda materialet
- att barnet bestämmer över leksaker och material men inte över den vuxne
- att barnet kan inbjuda den vuxne i rollek
- att tiden måste respekteras samt
- att stunden skall användas till lek och skapande och inte till något annat.
(Sandén, 2005)

Vid lektillfället gäller följande regler för pedagogen:

- ställer inte frågor till barnet
- besvarar inte alltid frågor som barnet ställer, utan lämnar frågan tillbaka obesvarad
- har ingen fostrande eller tillrättavisande attityd
- säger aldrig till barnet vad det skall göra eller kommer med förslag
- förklarar inte, tillrättalägger inte, underlättar inte
- ger inte beröm eller klander
- beskriver endast med ord, det som barnet leker och gör i lek och skapande verksamhet.
(Sandén, 2005)

När barnet fått erbjudande om lekarbete får han/hon komma och prova några gånger. Lektillfällena är 30 minuter i veckan och lekstunden ska schemamässigt passa barnets behov. Lekarbetet varar under någon eller några terminer. När barnet kommer till lekarbetet sätts lekskylten upp på dörren att ingen får störa när lek pågår. Äggklockan ställs och lekarbetaren påminner om att när klockan ringer är det bara en liten stund kvar att leka. Efter avslutat lekarbetspass fyller lekarbetspedagogen i ett lekarbetsmönster, där det står vilket material barnet valt att leka med under lekarbetspasset. Dessutom dokumenterar pedagogen vad som har hänt under leken utifrån några rubriker som visar på hur barnet var under och efter lekarbetet och utvecklingen av lekarbetet. Lekarbetspedagogen ska också efter avslutat lekpass städa och ställa allt på sina rätta platser och laga eller behöva köpa nytt om något gått sönder. I lekarbete tar barnet ansvar för leken och pedagogen tar ansvar för städningen. Det som barnet skapar under sina lekarbetspass samlas i en låda och vid terminens slut får barnet, om de själva vill, välja en eller två alster för att ta med sig hem. Lekarbetet avslutas för det mesta naturligt vid ett terminsslut. Ibland kan barnet känna att det har lekt färdigt innan dess och då gäller det att vara lyhörd och respektera att barnet valt att avsluta med lekarbetet. Oftast trappas lekarbetspassen ner till en gång varannan vecka under en period för att sedan helt sluta (Jergefeldt, 2001).

2.6.3 Varför lekarbete?

Westman (1996) skriver i boken, *Lekarbete - ett specialpedagogiskt arbetssätt*, som Föreningen Lekarbetspedagogik gav ut till sitt 10-årsjubileum, att "lekarbete förebygger att barn slås ut ur utbildningssystemet, att lekarbete är hälsobefrämjande; lek och psykisk hälsa hör ihop och att lekarbete möjliggör inlärning i skolan" (Westman, s.137-143, 1996). Vidare ser Westman (2000) att skolan ska anpassas till

varje enskild elev och då är leken och undervisningen två vägar som behövs. Hon talar också om en elevvårdskonferans på högstadiet, som hon minns, där ingen av de elever som hade gått i lekarbete på låg och mellanstadiet var uppe till diskussion på mötet. Lekarbete är inte dyrt att ordna utan det är vanligt förskolematerial som används. Vinsten blir att barn i leken kan lära sig att stärka sin självkänsla och integritet och att leken är en potential för utveckling (Westman, 2000).

Gildebrand (1996) menar i en artikel som hon skrev redan 1984, att vi får en ny bild av leken som kraftkälla när vi ser ett nytt barn få prova lekarbete. När vi som sysslar med lekarbete får frågan på vad sätt lekarbete är bra för barn, så är det mest sanna svaret att vi inte vet, hon anser vidare att barn som vill leka ska få göra det (Gildebrand, 1996).

Tähkäaho (2005) visar i sin studie *"Utvärdering av lekarbete i Haninge kommun"*, att lekarbete är en metod som kan stödja barnet i dess utveckling. Både föräldrarna och pedagogerna ser att barnen har utvecklats språkligt socialt och att de leker bättre själva och även med andra barn. Barnen har varit glada och förhoppningsfulla inför lekarbetet. Främst var pedagogerna inom förskolan mest positiva till verksamheten, där de ser att den största förändringen som sker är just förmågan att kunna leka med andra barn (Tähkäaho, 2005).

Jergefelt (2001) tal- och specialpedagog, menar att lekarbete absolut har en plats i arbetet med barn som har en språkstörning. Hon ser lekarbete som ett komplement till barnets övriga språkträning som sker på annan tid. Barnen kommer glada till lekarbetet och går glada och nöjda därifrån. Barn som är nöjda med sig själv tillgodogör sig undervisning bättre. Lekarbete är en verksamhet som gagnar hälsa och glädje och hon ser det som självklart att det ska finnas i skolan (Jergefelt, 2001).

Lindberg (2004) vill med sin undersökning *"Lekarbetspedagogik som ett hjälpmedel i barns sorg"* se om lekarbete kan vara till hjälp och stöd för barn som drabbas av sorg. Hon visar i undersökningen att de barn som fullföljde lekpedagogarbetet har det bra i dag och att metoden, lekarbete, fungerar som stöd för barn i sorg. Lindberg möter i sitt arbete som lekpedagog barn med svårigheter av något slag, svårigheter som gör livet svårt för dem. Hon skriver: "möjligen kan det vara god samhällsekonomi att stötta barn i sorg, insatsen kan ge bättre förutsättningar till en högre livskvalité" (Lindberg, 2004, s. 42).

Sinnermark (2003) har i sitt examensarbete undersökt om lekarbete inverkar på särskolebarns utveckling. Det hon kom fram till i undersökningen var att lekarbete utvecklade särskolebarnens förmåga till kommunikation och samspel. Hon kom också fram till genom studien att barnens lek utvecklades och då kan nämnas turtagningslekar och rollekar. Barnen verkar själv förstå att det är bra med lekarbete för dem och de vill gärna gå dit. När lekarbetet av någon anledning blir inställt så blir barnen väldigt besvikna. Hon menar att alla barn vill vara ensamma under vissa situationer med en vuxen, och då en vuxen som bekräftar hela tiden det som barnet gör. Denna speciella känsla av samhörighet som barnet får med lekarbetspedagoger, tar han/hon med sig även utanför lekrummet. Sinnermark (2003) tror att lekarbete mycket väl kan användas som en specialpedagogisk insats även inom särskolan och då kan metoden vara en av flera specialpedagogiska insatser som görs (Sinnermark, 2003).

Sjögren & Wernerheim (2006) har intervjuat lekarbetspedagoger som använder lekarbete när de arbetar med barn till utlandsfödda föräldrar. Intervjupersonerna svarar att barnen har utvecklats positivt både kognitivt och emotionellt. Dessutom har barnets sociala utveckling främjats. De nämnde också att barnens finmotorik har utvecklats. Sjögren & Wernerheim (2006) menar att lekarbete ger barn optimala möjligheter till lek och i just lekarbete styr barnet själv leken, de misslyckas inte och allt är möjligt. Vidare visar undersökningen att lekarbetet ger barnen en väg till att erövra språket på ett naturligt sätt och på ett sätt som barn är bäst på nämligen att leka (Sjögren & Wernerheim, 2006).

Hjortham (2005) har i sin studie undersökt om lekarbete är en effektiv specialpedagogisk metod för barn med koncentrationssvårigheter och/eller svårigheter med sociala relationer. Hon har kommit fram till genom att intervjua åtta pedagoger, fyra lekpedagoger och fyra andra pedagoger, kring fyra barn med dessa svårigheter. Alla pedagogerna anser att lekarbete är en effektiv metod. Barnen har blivit bättre på att klara av de sociala relationerna, de har blivit mer accepterade av andra barn, det har uppstått ett lugn hos barnet och barnet har fått sitt behov av att vara tillsammans med en vuxen tillfredställt. Barnen har blivit tryggare och mått mycket bättre än innan de började med lekarbete (Hjortham, 2005).

Sandén (2005) visar att lek som specialpedagogisk metod har en välgörande inverkan på barn. Hon skriver vidare att meningsfullhet uppstår när man använder lek/lekarbete som en specialpedagogisk metod. Barnet känner sig starkt motiverat att arbeta vidare i lekarbete eftersom de upplever tillfredsställelse och glädje när deras livssituation blir mer lättfattlig och hanterbar. När lekpedagogen sätter ord på barnets lekhandling lär barnet uttrycka sig och därmed stimuleras deras språkutveckling. ”Utan språk inga tankar” och Sandén menar att många fler barn måste ”få denna möjlighet att utveckla sitt tänkande”. De tillfrågade lekpedagogerna i Sandéns rapport berättar om att särskilt de utagerande barnen upplever lektillfällena som något nytt och en lektion som är på ett på annat sätt eftersom de slipper tillrättavisningar och negativa omdömen. Resultatet i rapporten visar att lekarbete har stor betydelse för barns utveckling. Vidare visar den på möjligheten att kunna trivas och att fungera i en grupp, vilken ökar eftersom koncentration och samspelsförmåga utvecklats under lektillfällena. Hon ser också att för att kunna tänka demokratiskt och agera demokratiskt behövs förmågan att kunna leka. Sandén frågar sig då om dagens samhälle med skola och förskola har råd att klara sig utan som hon skriver, lekens och lekarbetets ”friskfaktorer” (Sandén, 2005).

Lindberg (2004) har trettio år av praktisk erfarenhet av lek som specialpedagogisk insats. Hon anser att lek och skapande verksamhet ger barn möjlighet att skapa ordning och reda i kaos. Lek och skapande verksamhet har stor betydelse för barns lärande och utveckling, inte minst i samband med krisupplevelser, därför att det ger barnet möjlighet att:

- i lek tillsammans med en förstående vuxen stärka sin förmåga till koncentration
- utveckla sin sociala kompetens
- stärka sin självkänsla
- utveckla sin språkliga kompetens
- skapa mening och struktur i sina upplevelser och därmed möjlighet att bearbeta dem

- stärka sin kompetens när det gäller att styra och planera sina handlingar (Lindberg, 2004, Den läkande leken, www.lekarbetspedagogik.se)

2.7 Lekterapi

Vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn i Stockholm startade 1912 lek- och sysselsättningsverksamhet för barn. De som arbetade där var förskollärare (barnträdgårdslärarinnor) och de arbetade frivilligt utan lön. Så småningom började barnläkarna fråga efter lekverksamhet. De hade uppfattningen om att det borde vara förskollärare som skulle ansvara för verksamheten för att de var en yrkesgrupp som hade den grundligaste utbildningen för de minsta barnen. Förskollärare Ivonny Lindqvist startade 1956 lekterapi på sjukhuset i Umeå. Hon strävade efter speciella lokaler där lekterapi skulle finnas till för barn och ungdomar från hela sjukhuset. 1970 skrev hon sin första bok ”Terapi genom lek” och efter detta började lekterapilokaler växa fram på olika sjukhus. Idag finns det 42 barnkliniker som har lekterapi och vid dessa arbetar 135 lekterapeuter. Ivonny Lindqvist, i dag 86 år, har genom sina böcker om lekterapi och föreläsningar i ämnet, spridit lekterapiens budskap inte bara i Sverige, utan även på ett internationellt plan (Svenska Lekterapeuternas hemsida www.sverigeslekterapeuter.se , 2006-11-26).

Lekterapi är en del av behandlingen inom barn- och ungdomssjukvården. Lekterapi ska ge stöd åt det friska hos barnet/ungdomen.

Enligt skollagen som är styrdokument för lekterapiverksamheten är lekterapi en lagstadgad rättighet för barn och ungdomar på sjukhus. De måste få samma möjlighet som friska barn och ungdomar att få utvecklas och stimuleras och att få möjlighet att fortsätta med sina normala lek- och fritidssysselsättningar. Huvudmannen för institutionen skall enligt:

Skollagen 2a kap. Förskoleverksamhet o skolbarnsomsorg 4§: sörja för att barnet får tillfälle att delta i verksamhet som motsvarar den som erbjuds i förskola fritidshem, eller integrerad barnomsorg (Lag 1997:1212)

Skollagen 2b kap. Förskoleklassen 4§: sörja för att barnet får tillfälle att delta i verksamhet som motsvarar den som erbjuds i förskoleklassen (Lag 1997:1212)
(Skollagen, skolverket www.skolverket.se 2006-11-26)

När barn och ungdomar vistas på sjukhus kan den miljön de befinner sig i och de främmande människor som de har runt sig kännas skrämmande. Barnen och ungdomarna kan genom att leka och skapa ge uttryck för sina behov och känslor. Lek är att få vara normal i en onormal värld dvs. sjukhusvärlden (Föreningen Sveriges Lekterapeuter www.sverigeslekterapeuter.se 2006-11-26).

När jag samtalade med Anette, som arbetar som lekterapeut på Blekingesjukhuset, hade hon dessa tankar om vad lek betyder för henne:

I leken kan man bearbeta det man varit med om
I leken kan man reda ut missuppfattningar om det som man varit med om och som ex. läkare har sagt
Lek är inte motsatsen till allvar, lek kan vara allvar.
Lek är lättstörd när man är skör, därför är det extra viktigt att inget stör barnet när det leker på lekterapi (Lekterapeut, Anette 2006-11-06).

Lekterapi är barns och ungdomars frizon när de är på sjukhuset. Ingen ska behöva vara rädd

på lekterapi. Vi får kämpa emot när det kommer någon ex läkare eller sjuksköterska och vill ta ett prov eller undersöka barnen när de är hos oss och leker. Här hos oss ska barnen få vara sig själva och få leka utan att störas. Vi jobbar med det friska dvs. man är inte sin sjukdom. Barnet är oftast själv expert på sin sjukdom (Lekterapeut, Anette 2006-11-06).

På lekterapi arbetar lekterapeuter som är förskollärare eller fritidspedagoger som oftast har specialpedagogisk påbyggnadsutbildning. Lekterapeuten skall erbjuda olika sorters material, ställa upp som lekkompis till de barn som behöver det, vara en som startar leken och som ger barnet/ungdomen trygghet.

Att visa på vinsten av att kunna leka den glädje en lek, en gemensam positiv upplevelse ger barn är den största uppgiften för lekterapeuten (www.sverigeslekterapeuter.se 2006-11-27).

2.8 Två teorier om lek

När flera forskare som ex. Lillemyr, Knutsdotter Olofsson och Lindqvist skriver om lek så nämner de ofta D W. Winnicotts och L. Vygotskijs teorier om lek. Vygotskij hävdade att barnets lärande börjar långt innan barnet börjar skolan. I skolan möts barn som har en förhistoria. Barnen har en mängd erfarenheter och kompetens med sig innan de börjar lärandet genom undervisning i skolan (Lillemyr, 2002).

Winnicott (1981) kallar utrymmet mellan mamma och barn för det tredje rummet som kan vara stort eller litet. Knutsdotter Olofsson (2003) kallar detta rum för lekvärlden innanför lekramen. Vygotskij ser enligt Lindqvist (1996) leken som den viktigaste källan till utveckling av tanke, vilja och känsla och i leken är de tillsammans. Grunden för lekarbetspedagogiken är att leken har stor betydelse för barn utveckling och lärande och att barn ibland kan behöva stöd av en vuxen för att kunna utnyttja leken till detta. Winnicott (1981) ser att barnet måste ha upplevt en pålitlig relation för att kunna leka och detta tar lekarbetspedagogen fasta på, att vara en förstående vuxen när barnet går in i lekarbete. Vygotskijs syn på leken skiljer sig något från Winnicott. Winnicott (1981) anser att leken är universell och hör ihop med hälsa, lekandet leder till grupprelationer, lekandet är naturligt. Vygotskij (Dale, 1998) menade att de biologiska anlagen ersattes av kulturella krafter, att människan betar sig olika i olika kulturer och tidsperioder.

I följande avsnitt beskriver jag kort Winnicotts och Vygotskijs teorier om lekens betydelse för barns utveckling.

2.8.1 Lekens betydelse enligt D W. Winnicott och L. Vygotskij.

Winnicott (1981) menar att leken börjar som ett samspel mellan det lilla barnet och mamman. Spädbarnets syn på mamman är personlig och mamman vill göra allt för att förverkliga det som spädbarnet vill. När inte mamman är tillgänglig har barnet ett som Winnicott kallar för ett övergångsobjekt. Övergångsobjektet kan vara en napp, en nalle, en snuttefilt som barnet tröstar sig med, föremål som representerar mamman när mamman inte befinner sig just där barnet är. Han knyter an lekandet till det han kallar för förhållande till just de här övergångsobjekten. Nallen kan symbolisera mamman och finns i mellanområdet mellan mamma och barn. Detta utvecklas med tiden till att bli som Winnicott kallar det för det potentiella rummet. Ett utrymme mellan mamma och barn som kan variera en hel del beroende på barnets upplevelser i förhållande till

mamman. I detta rum skapar barnet sin egen bild av verkligheten utifrån de erfarenheter som barnet har med sig. Här krävs det förtroende och trygghet om detta utrymme ska bli stort och rikt. Knutsdotter Olofsson (2003) vill utveckla hans teorier med att man inte får glömma vilka förutsättningar som krävs för att lekområdet ska bli stort och rikt. Detta kan vara ex. att känna igen leksignaler och lekens kulturella koder. För detta krävs vuxna som är lekfulla och en miljö som stimulerar till lek. Winnicotts lekområde i det potentiella rummet eller det tredje rummet som Knutsdotter Olofsson (2003) helst vill benämna det, motsvarar det som Knutsdotter Olofsson (2003) kallar för "lekvärlden innanför lekramen". Winnicott (1981) påpekar också att det är viktigt att tänka på hur upptaget det lilla barnet är av sin lek. Lekens innehåll betyder ingenting. Lek är inte fantasi och inte verkligheten som finns belägen längre ut utan det är något mitt emellan. Barnet uppslukas av leken på ett sätt som kan liknas med koncentrationen hos äldre barn och vuxna. Barnet som leker är i en värld eller på ett område som är svårt att lämna och ingen får heller tränga sig in i den. Barnet befinner sig i ett lekområde där de har magisk kontroll. Han ser en koppling från övergångsfenomenet till lek, därifrån till gemensamma lekar och slutligen till kulturella upplevelser "Lek är i det stora hela tillfredställande" (Winnicott, 1981, s.75). Han framhåller också att all lek kan fungera som terapi om barnen bara får möjlighet att leka. För att det ska fungera behövs en positiv social attityd från de vuxna runt om barnet.

Winnicott (1981) ser vidare också att lek och hälsa är förenade med varandra:

leken som är den universella företeelsen och som hör ihop med hälsa; lekandet befördrar utvecklingen och därmed hälsan; lekandet kan bli ett sätt att meddela sig inom psykoterapin; och till sist har psykoanalysen utvecklats som en högst specialiserad form av lekande som tjänar till att förbättra kommunikationerna med en själv och andra (Winnicott, 1981, s. 63)

Vygotskij (1995) kallar den kreativa förmågan för fantasi och han menar att det inte finns några motsättningar mellan fantasi och verklighet. Genom fantasin tolkas erfarenheter och känslor. Vidare ansåg Vygotskij (Lillemyr, 2002) att fantasin var viktig speciellt för att förstå verkligheten. Särskilt la han vikten på upplevelsorna i samband med erfarenheterna, det är de som fördjupar barns verklighet. Han menade att det är känslorna som styr fantasin (Lillemyr, 2002).

Vygotskij (1995) beskriver att barnet i leken återskapar det som de redan sett och hört från de vuxna. Han menar också att barnets lek är en skapande bearbetning av det som barnet upplevt och utav det skapar barnet en ny verklighet. I skolåldern är det litterära och språkliga skapandet det mest utmärkande av alla former av skapande. Tyvärr menar Vygotskij att vi som pedagoger och vuxna i barnets närhet är dåliga på att bevara och uppmuntra barn i detta skapande. Vi ger barnen för dem obegripliga uppgifter och tar då död på deras skaparlust. Vygotskij ser vidare att vi måste fånga barnets intresse genom att de får skriva och rita om ämne som drar till sig deras fantasi och intresse (Vygotskij, 1995).

Vygotskij (Dale, 1998) ser leken som en ledande utvecklingskälla i förskoleåldern och bildar sen grunden till vidare inläring. Han menar att lek är en önskeuppfyllelse. Det lilla barnet vill ha sina önskningar uppfyllda genast. Blir det inte som de önskar så leker barnet för att tillfredställa sina behov. Han ser att leken och undervisningen har en betydelsefull uppgift i den psykiska utvecklingen. Vygotskij har infört ett begrepp: zonen för den närmaste utvecklingen. Det betyder att det som en elev klarar av i samarbete med läraren klarar hon/han också av senare själv. Vygotskij menar att barnet i leken når sig över sin aktuella nivå. Vidare uttrycker han sig om att ett barns utveckling inte följer leken/skolundervisningen, utan utvecklingsprocessen följer

inlärningsprocessen. Med det vill han säga att det inte är någon mening med att lära elever något som de redan kan själv. Det gäller att ha goda, väl tillrättalagda och utmanande lekmiljöer i förskolan för det hjälper barnets intellektuella utveckling i nästa fas ex. skolan (Dale, 1998).

Winnicott (1981) betonar att barnet måste ha upplevt en pålitlig relation för att kunna leka. Han ser här mamman och sedan det s.k. övergångsobjektet som kan vara t.ex. en nalle. Vygotskij (Dale, 1998) ser leken som den ledande utvecklingskällan i förskoleåldern. Winnicott ser leken som total medan Vygotskij ser att de biologiska anlagen ersätts snabbt av kulturella krafter. Han ser att ett barns utveckling blir ett barn av sin tid. Winnicott (1981) ser vidare att leken är något lustfyllt. Denna åsikt delas inte av Vygotskij (Dale, 1998) som anser att leken hela tiden ställer krav på barnet. Dessa krav inom lekens regler kan bestå av att göra avkall på något som barnet har lust med. Det kan vara att i en mamma-barn-lek spela mamma som avstår från att äta godis eftersom det ingår i leken att dockan inte får göra det. Detta är utmanande för barnets viljestyrka att leka med det frestande. Det kan också vara när barnet blir äldre och deltar i t.ex. sportlekar så kan resultatet i leken kännas olustigt fast att barnet har gett sig in i leken med stor lust. Lekens regler visar vägen för självbestämmande och självpåtagen behärskning (Dale, 1998). Leif Strandberg skriver i boken *Vygotskij i praktiken* (2006) att leken för barnen verkligen är något på allvar men då ett allvar som är förenat med lust. Vidare pekar han på att barnet under alla skolår, genom hela livet, ska genomföra s.k. transformationer. Med transformationer menas att barnet ser en stol men tänker sig att det är en bil. Han menar vidare:

att denna förmåga att tankevända mellan objekt och mening och mellan aktivitet och tänkande bidrar till att utveckla barnets abstrakta tänkande och förmåga till självkontroll (Strandberg, s.162, 2006).

Här kommer barnet genom transformation förstå att figuren som liknar ett indiantält är en bokstav som heter A, att ett kilo bomull väger lika mycket som ett kilo bly, hur bokstäver som sätts ihop bildar ord och hur barn kommer till m.m. (Strandberg, 2006). Vygotskij (Strandberg, 2006) ser ibland att barn har svårt att bara tänka sig att stolen blir en bil utan att se stolen. Barnet kan behöva ett hjälpmedel för att skapa en tänkt värld. Vygotskij gav detta hjälpmedel ett särskilt namn nämligen en pivå. Han anser vidare att även vuxna behöver en pivå för att sätta sig in i en tänkt värld och lära oss nya saker ex. öva in ett teaterstycke går bättre om viss rekvisita finns, läsa saga om en tomté går lättare om läsaren tar på sig en tomteluva och blir den personen (Strandberg, 2006).

Winnicott (1981) anser att vuxna relationer är viktiga för barnets lekutveckling, att det finns en utvecklingslinje mellan övergångsfenomenet till lek och så vidare från enskild lek till gemensamma lekar och slutligen till kulturella upplevelser och att leken är något lustfyllt. Han ser vidare att leka är att göra saker inte bara att tänka och önska. I leken kan barnet vara fri och använda hela sin personlighet (Winnicott, 1981). Vygotskij (Strandberg, 2006) har tankar om att leken är allvarlig, men ett allvar som är förenat med lust och han poängterar vikten av att använda ett hjälpmedel, en pivå när barnet har svårt att avskilja tankar från objekt. Vygotskij (1995) anser också att barnets lek är en kreativ bearbetning av upplevda intryck. Genom att kombinera dem skapas en ny verklighet som stämmer med barnets egna intresse och behov. Leken är barnets livsskola (Vygotskij, 1995).

Med dessa två teoretikers syn och tankar om lekens betydelse för att ett barns utveckling och inlärning knyter jag ihop litteraturdelen av uppsatsen. Jag vidarebefordrar frågorna om hur lekpedagogik används i förskoleklass/skola idag och

om lek används som ett specialpedagogiskt arbetssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd till respondenterna i den empiriska delen.

3. Metodbeskrivning

3.1 Metodval

Jag bestämde att undersöka på vilket sätt pedagoger uttrycker sig kring lekens betydelse och om leken finns med som en del i det dagliga arbetet i skolan. Jag ville också ta reda på om lek används som ett specialpedagogiskt arbetssätt i verksamheten och om pedagogerna i studien kände till om lekarbete som metod vid arbete med barn i behov av särskilt stöd.

Mot bakgrund av detta ställdes jag inför frågan om vilken metod jag skulle använda för att undersöka detta. Jag kunde välja surveyundersökningar med olika typer av enkäter eller frågeformulär och kunde då nå fler respondenter än vad som är möjligt med intervjuer. Postenkäter eller självbesvarande enkäter är en typ som man då kan använda. Fördelen med postenkäter är att t.ex. respondenterna fyller själv i frågeformuläret, kan uttrycka sig anonymt och kan ta god tid på sig att svara. Till nackdelarna hör att t.ex. frågorna måste vara mycket lättbegripliga, jag kan inte gå vidare och fördjupa svaren, svarsfrekvensen kan bli låg och jag vet inte vem som svarar på enkäten. Personliga intervjuer efter frågeformulär ger högre svarsfrekvens, man får större kontroll över intervjusituationen, men som metod tar den längre tid att genomföra (May, 2001).

Kritik mot surveymetoden är bl.a. att den ”statistiska återgivningen av den sociala verkligheten – har nämligen sina problem och kritiker. Statistiken är bara ett verktyg, och när det gäller surveyundersökningar som forskningsmetod är dess motståndare föga imponerade av siffror vare sig det handlar om procenttal, skalor eller proportionella relationer ” (May, 2001, s.141).

Eftersom jag bestämde mig för att det i min undersökning skulle ingå sex pedagoger så kände jag att någon form av intervju passade bättre än enkäter. Enkäter kräver ”ett stort urval av respondenter och att undersökningen eftersträvar en bred och omfattande täckning av relevanta personer eller företeelser” (Denscombe, 2000, s.40). I de individuella intervjuerna kände jag att jag också kunde få djupare och personligare svar på mina frågor. Enkäter kräver många respondenter och gott om tid. Det hade varit intressant att fråga många pedagoger via enkäter men tiden räckte inte till för detta. Vidare kände jag att det kunde vara svårt att redovisa svaren statistiskt eftersom de frågor som jag tänkte ställa inte var konstruerade så att det gick att redovisa med hjälp av tabeller eller diagram. Jag hade då olika intervjuformer att tillgå inom samhällsforskningen, nämligen strukturerade, semistrukturerade, ostrukturerade eller fokuserade och gruppintervjuer (May, 2001).

Jag ville att den intervjuade kunde utveckla sina egna synpunkter och därigenom fick jag öppna svar till de frågor som jag ställde (Denscombe, 2000). Jag kunde också vara ”flexibel när det gäller ämnenas ordningsföljd och att låta den intervjuade utveckla sina idéer och tala mer utförligt om ämnet” (Denscombe, 2000, s.135). Jag ville få svar på hur de enskilda pedagogerna uttrycker sig om vad lek är och hur de använder lek tillsammans med lärande och detta ansåg jag vara möjligt att få reda på genom att göra intervjuer. Med bakgrund av detta valde jag då att använda mig av intervjuer med semistrukturerade frågor i den empiriska undersökningen.

Vidare kunde jag i den här typen av intervjuer låta de tillfrågade besvara frågorna med egna termer vilket de inte får lov att göra i de strukturerade intervjuerna, svaren blev också mer jämförbara än i ostrukturerade och fokuserade intervjuer. (May, 2001).

3.2 Undersökningsgrupp

Undersökningen skedde i en kommun i södra Sverige. Respondenterna som alla är kvinnor, arbetar på skolor i olika delar av kommunen både på kommunala skolor och på en friskola.

Undersökningsgruppen består av tre förskollärare som arbetar i förskoleklass och tre lärare som arbetar i år 1. Jag valde medvetet dessa personer eftersom jag trodde att den information som de kunde ge mig är relevant för syftet med mitt arbete.

3.2.1 Förskollärarna i förskoleklass

Alla tre förskollärare arbetar i renodlade förskoleklasser med 6-åringar. Vissa delar av veckan har de verksamhet tillsammans med år 1 på sina skolor. F1 har 21år i yrket, F2 har 13år och F3 har varit yrkesverksam i 28år. Alla arbetar i arbetslag tillsammans med fritidspedagoger, lärare och barnskötare.

3.2.2 Lärarna i år 1

L1 är 1-7 lärare i Sv-So och arbetar just nu i år ett med 7-åringar och har varit yrkesverksam i 11år. L2 är nytexaminerad tidiglärare sedan ett halvt år tillbaka, och innan dess varit förskollärare i 11 år. Hon arbetar nu med en år 1-klass med 7-åringar. L3 är lågstadielärare sedan 16 år tillbaka. Hon arbetar i år 1-2 med 7-8-åringar. Alla lärarna arbetar i arbetslag tillsammans med förskollärare, fritidspedagoger och andra lärare.

3.3 Genomförande

Jag kontaktade respondenterna via telefon och e-mail och frågade om jag fick lov att intervjua dem. Alla tillfrågade var positiva och ville gärna ställa upp. Efter att fått en förfrågan från tre av respondenterna om att få frågorna i förväg så skickade jag ut intervjufrågorna innan intervjutillfället till samtliga respondenter. Detta uppfattades positivt av samtliga respondenter. De har alla tyckt att det var bra att få tid att tänka igenom frågorna i lugn och ro innan intervjutillfället. De sa också att de kände trygghet när intervjun började genom att de visste vad frågorna handlade om. Tid och plats för intervjuerna bestämdes, och fem av intervjuerna gjordes på respondenternas arbetsplatser och då i ett enskilt rum. Viktigt är att intervjun genomförs i ett rum, där det inte finns störande bakgrundsljud (Kvale, 1997). En intervju genomfördes i respondentens hem, eftersom vi inte lyckades att hitta en tid då denne befann sig på sin arbetsplats och jag hade möjlighet att komma dit.

Jag informerade om syftet med arbetet och vad jag kommer att använda materialet till. Tiden för intervjuerna varierade mellan 30 - 45 minuter och jag använde bandspelare under intervjuens gång och samtidigt förde jag en del stödanteckningar. Jag förklarade

att jag ville använda bandspelare för att få med allt och att det är en stor lättnad för mig att slippa anteckna så mycket. Jag påpekade också att det är bara jag som lyssnar på bandet när jag renskriver intervjuerna. Enligt Thomsson (2002) är det viktigt med en saklig presentation av bandspelaren och att de flesta då accepterar att den används. Respondenterna accepterade att jag använde bandspelaren, även de som till en början var tveksamma, och intervjuerna flöt på bra utan avbrott. Direkt efter intervjuerna transkriberade jag bandinspelningen, eftersom jag då hade den i färskt minne. Kvale (1997) påpekar vikten av att använda en god bandspelare med bra ljudupptagning och att inte glömma sätta på den vid intervjuögonblicket. Jag kontrollerade bandspelaren inför varje intervju och hade alltid med mig reservbatterier. Vidare upplyste jag också om att deltagandet var frivilligt och att intervjuerna/svaren redovisas anonymt. Jag valde personliga intervjuer framför intervjuer via dator eller enkäter. Anledningen till detta är enligt Denscombe (2000) att det är lätt att arrangera, synpunkter och uppfattningar kommer från en källa och den personliga intervjun är lätt att kontrollera

3.4 Forskningsetiska överväganden

Alla respondenterna i denna studie informerades vid intervjuens början om de forskningsetiska principerna. Det första är informationskravet, där jag informerade om syftet med min forskning. Vidare underrättades deltagarna i undersökningen om att deras medverkan är frivillig, och att deras identitet inte kommer att avslöjas i studien enligt samtyckeskravet och konfidentialitetskravet. Slutligen upplyste jag med stöd av nyttjandekravet, om att de uppgifter som jag tog del av bara får användas för forskningsändamål (Vetenskapsrådet, 2002). Respondenterna ville gärna ta del av studien när den är klar och jag kommer att skicka ut den till alla när den är tryckt.

3.5 Redovisningsmetod

Varje intervju transkriberade jag direkt efter att intervjun hade genomförts. Jag kodade respondenterna med olika bokstäver och nummer för att kunna hålla isär vem som är vem. Förskollärarna fick bokstaven F med efterföljande siffror 1-3. Lärarna kodades på liknande sätt men med bokstaven L och även här siffrorna 1-3. Denscombe (2000) menar att kodning av materialet är nödvändigt och tidsbesparande när det gäller analysen av rådata. Efter att alla intervjuerna var genomförda, transkriberade och utskrivna på papper läste jag igenom materialet och försökte hitta ett bra sätt på hur jag skulle redovisa resultatet. Jag kom fram till att svaren under varje huvudrubrik bildade olika kategorier. Detta fick mig då att redovisa resultatet fråga för fråga.

Huvudrubrikerna är; 1. Pedagogernas definition av lek. 2. Hur pedagogerna arbetar med barn i behov av särskilt stöd. 3. Hur framtiden för leken ser ut?

Vid den vidare bearbetningen av materialet letade jag efter gemensamma mönster i svaren under varje huvudrubrik. Jag jämförde likheter och skillnader i svaren, samt citerade respondenternas olika svar för att ytterligare förtydliga resultatet. Jag valde att inte använda tabeller och diagram pga. intervjuens utformning.

3.6 Trovärdighet och tillförlitlighet

Jag ville vara säker på att jag uppfattade respondenternas svar rätt, därför var det bra att använda bandspelare och anteckningar som stöd. Att jag gjorde anteckningar var också bra om det skulle vara så att bandspelaren av någon anledning inte skulle fungera. Detta gör att tillförlitligheten ökar i min studie när jag sedan gör intervjuutskriften. Kvale (1997) menar att efter att intervjun har blivit skriftlig text så betraktas den som den enda pålitliga empiriska datamaterialet. Jag ser ändå att bandinspelningarna har gjort att jag kunnat gå tillbaka och verkligen lyssna på respondenternas svar flera gånger. Intervjuerna genomfördes, alla utom en på respondenternas arbetsplats och då i ett enskilt rum vilket ökar trovärdigheten av intervjun, då ingen annan har hört den. Intervjun som genomfördes i respondentens hem genomfördes på liknande sätt.

Vidare menar jag att tillförlitligheten ökar då de intervjuade respondenterna i mitt arbete har en lång erfarenhet av att arbeta med barn i åldrarna sex och sju år. Alla respondenterna ställde också gärna upp och tyckte att ämnet var viktigt vilket gör att tillförlitligheten blir större, än om de motvilligt och oengagerat hade ställt upp för att de kände sig tvingade. Jag ser också att respondenternas svar i form av citat, som i sin tur är direkt transkriberade från bandinspelningen stödjer tillförlitligheten i resultatdelen av studien.

Denscombe (2000) menar att om någon annan genomför undersökningen ska han/hon komma fram till samma resultat och slutsatser. Jag ser det som trovärdigt i min studie att om någon annan skulle göra intervjuerna också med stor sannolikhet antagligen skulle få samma svar som jag fick.

Resultatet i undersökningen gäller enbart för de sex respondenter som har ingått i studien.

4. Resultat med kommentarer/analys

Här presenterar jag de resultat som jag har fått fram under mina intervjuer. Jag har valt att göra det fråga för fråga. Intervjufrågorna finns med som bilaga 1. De intervjuade förskollärarna benämner jag som F1, F2 och F3. Lärarna som undervisar i år 1 benämner jag som L1, L2 och L3. Jag jämför och lyfter fram det som är likheter och olikheter i respondenternas svar, samt tar med citat från respondenternas svar. Jag anser att citaten förtydligar svaren på frågorna. Efter varje huvudrubrik med 2–4 delfrågor har jag lagt in sammanfattande kommentarer/analys för att förtydliga resultatet.

4.1 Pedagogernas definition av lek som begrepp.

Här följer respondenternas svar angående hur de definierar lek som begrepp. På vilket sätt de använder leken i det dagliga arbetet med barnen och hur de kopplar ihop lek med lärande.

4.1.1 Lek är fantasi och avkoppling, lek kan vara fri eller styrd.

Alla respondenterna har tyckt att det var bra att tänka till lite extra när det gäller lek och lekens betydelse och hur de använder leken i lärandet.

På frågan om vad respondenterna tänker på när de hör ordet lek så är svaren från förskollärarna orden: fantasi, barn och fantasi ihop med verklighet. Lek betyder mycket för förskollärares yrkesroll anser alla tre. Lek kan vara fria lekar och styrda lekar. F1 säger att hennes första tanke var fantasi och vid vidare tanke fantasi kopplat samman med verkligheten.

Jag värnar mycket om den fria leken och den organiserade. Det är mycket som händer i den fria leken, ja i lek överhuvudtaget. Barnen tränar det sociala samspelet och de sociala rollerna och konfliktlösningar (F2).

Lek för mig är något som barnen har sett och upptäckt i verkligheten eller på TV, det är något som har fångat dom. Barn brukar leka det många gånger. Lek kan innefatta så mycket, det kan vara fria och styrda lekar (F3).

L3 tänker på att ordet lek hör ihop med barn och att lek är både fri och styrd lek.

Lärarnas tankar kretsar runt orden: fri lek, pojk- och flicklekar, avkoppling, vila och något som barnen väljer själva. L1 menar att leken är fri, det är pojkar som leker med bilar och flickor med dockor och dockvagnar.

Fri lek är avkoppling, att barnen är glada, social träning (L1).

En viktig del för barns utveckling. Leken får inte ta slut. Barnen måste få leka hela skoltiden (L2).

L3 menar att leken är självvald och bygger på vad barnen vill själva och att det första hon tänkte på när hon fick frågan, var att leken står för vila.

4.1.2 Med lekens hjälp lär sig barnen lättare och på ett roligare sätt.

Alla pedagogerna använder varje dag någon form av lek i det dagliga arbetet. Förskollärarna använder det mycket i träningen av språklig medvetenhet, sifferträning, bokstavsträning genom att ex. leka affär med mattebegrepp och språkbegrepp. F1 använder den fria leken till att observera barnen och därigenom lär hon känna dom.

Barnen leker det som dom har med sig i sin ryggsäck. Dom leker både glädje och sorg (F1).

F2 tränar språklig medvetenhet och arbetar efter Bornholmsmodellen. Hon leker mycket språk lekar, och tränar begrepp både matematiska och språkliga, genom att leka rollekar. F3 leker i inlärnings syfte och som fri lek och det är mycket lek när det sker någon ny genomgång.

6-åringar ska ha mycket lek. Dom leker hela tiden (F3).

Lärarna använder leken vid inläring av ljud, bokstäver, svenska, matte, historia m.m. De använde också precis som förskollärarna, knepet att lära in olika begrepp både matte och svenska, genom att leka affär. L2 försöker organisera och inspirera till nya lekar och mera lek för att rasterna ska bli mer innehållsrika och roliga.

Vi trollar med siffror och leker historiska händelser som ex. om Gustav Vasas liv (L3).

Vi har tema på fredagarna med F-1 där är det mycket lek, teater, rörelse, rim och ramsor. Lekteater är mycket språkträning och mycket svenska (L1).

Ska vi lära oss större än eller mindre än så leker vi krokodilen som gapar åt olika håll (L2).

4.1.3 Lek och lärande hör omedvetet ihop.

Alla sex respondenterna är överens om att lek och lärande hör ihop. De ser ett tydligt lärande i den organiserade leken. I den fria leken är lärandet mer osynligt men det finns där. Barnen bearbetar mycket som de varit med om, som de sett och hört av andra barn eller vuxna. L1 berättar att hon lär ut en bokstav och leker runt den, hon använder också små nallar i lärandet i ex. matte och språk.

I den fria leken tränas mycket som man inte alltid tänker på eller ser. Det kan vara praktisk matte och samarbete i dockebo, logiskt tänkande och samarbete i byggleken. Hela tiden pratar barnen med varandra om hur de ska organisera det hela (F1).

Jag tror leken är jätteviktig för barns lärande. Barnen tänker, lär sig lättare och orkar längre när vi leker (F2).

I leken lär barn jättemycket. Leken är himla viktig (F3).

Då får jag tänka till lite och när jag tänker efter så för ju all lek med sig någon form av lärande. omedvetet hör lek och lärande ihop (L2).

Barnen lär sig om möte och relationer genom leken. Barn lär sig hela tiden (L3).

4.1.4 Lek är paus från lärandet/en del av lärandet?

Här anser alla respondenterna att leken både är en del av lärandet och en paus från lärandet. Alla svarar också att barnen själva säkert ser leken som en paus från lärandet. Respondenterna säger också barnen tror att skola är att lära sig läsa och skriva, använda bok och att matte är lika med mattebok. Att lära sig hör inte ihop med att leka.

Om man är positiv som vuxen till lek, så kan man koppla lek och lärande ihop. Det är viktigt med uppföljning så man kan förklara för andra ex. kollegor och föräldrar vad man gjort. Vissa kan tycka att vi "bara" leker hela tiden (L3).

Jag vet att de lär sig hela tiden i leken (L2).

Barnen tycker att det är en paus. I dag tyckte ett barn att hon hade fri lek när hon fick göra ett mattepapper (L1).

För barnen känns det säkert som en paus från lärandet, annars hade de nog inte lekt om vi hade sagt att de lärde sig hela tiden (F1).

Självklart är det som en del av lärandet, de lär sig hela tiden (F2).

Det är både och, både ett lärande och ett andrum att få göra precis det jag (barnet) vill (F3).

4.1.5 Kommentarer/analys till pedagogers definition av lek som begrepp.

Vad lek är och vad lek betyder för respondenterna, skiljer sig mellan förskollärare och lärare. Förskollärarna poängterar vikten av lek och att leken betyder mycket för deras yrkesroll. De ser leken som både fri lek och styrd lek. Vidare anser förskollärarna att barn kopplar ihop sin lek med vad de hört och sett av andra barn, vuxna eller med vad de sett på film eller TV. Lärarna säger att deras första tanke är fri lek och att leken ska vara självvald och att det betyder vila och avkoppling för barnen. Att de båda grupperna ser annorlunda på vad lek är kan kanske bero på att lärarutbildningen respektive förskolläraryrket såg olika på lekens betydelse när de tillfrågades sina utbildningar. Alla respondenterna utom en som nyligen läst till tidigarelärare, efter att ha varit förskollärare i många år, har varit länge i yrket. När de läste gick de båda utbildningarna parallellt med varandra, medan de i dag är hopslagna till en utbildning, lärare för de tidiga åren. Alla respondenterna använder sig av lek vid inläring av t.ex. bokstäver och siffror, och det oavsett om det är i förskoleklass eller år 1. Studiens resultat visar också att alla pedagogerna använder leken väldigt mycket när det gäller inläring av nya saker. Respondenterna ser tydligt att barnen lär sig i den styrda leken och att de även lär sig i den fria leken men att det är svårare att upptäcka. De tillfrågades ser att barnen bearbetar mycket i leken. F3 kan se att barnen ofta "härmar" i den fria leken, precis vad hon säger och hur hon gör som pedagog.

I det dagliga arbetet är ofta lek i form av bokstavslekar, mattelekar, leka affär med svenska och mattebegrepp, historia m.m. som används. Här ser alla de deltagande

respondenterna att det är lättare och roligare för barnen att lära sig nya saker när man tar hjälp av leken. Respondenterna anser också att leken är en del av lärandet och att barnen ser leken som en paus från lärande. Däremot tycker en del av respondenterna att det ibland kan vara svårt att försvara sin uppfattning om lekens förträfflighet inför kollegor och föräldrar, att barnen inte "bara" leker utan lär i leken. Oftast ser barnen och även i vissa fall föräldrarna att barnen lär sig enbart genom att läsa och räkna i böcker när de ska lära sig något. L2 som nu är tidigarelärare menar att leken aldrig får ta slut och att barn ska leka hela skoltiden. Hon tror själv att varför hon ser så på leken som extra viktigt kan bero på att hon också är förskollärare och att när hon gick förskollärareutbildningen poängterades vikten av att leka.

4.2 Hur pedagoger arbetar med barn i behov av särskilt stöd.

I detta avsnitt svarar respondenterna på hur de arbetar med barn i behov av särskilt stöd. Hur leken skulle kunna användas som ett specialpedagogiskt verktyg när de arbetar med barn i behov av särskilt stöd. Respondenterna svarar också på frågan om de känner till lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt och om de har använt sig av denna metod.

4.2.1 Arbetet med barn i behov av särskilt stöd växlar med barngruppens struktur.

De tre förskollärarna säger att de arbetar olika med barn i behov av särskilt stöd beroende på hur barngruppen ser ut. Alla berättar också att det är just språket som de behöver arbeta extra med just under detta läsår. F1 utgår från förskoletestet när hon bestämmer vad hon ska arbeta speciellt med i förskoleklassen under ett läsår. Hela gruppen arbetar med just språket i år då förskoletestet visade att det var det som behövdes. F2 har i sin grupp en hörselskadad elev och får då anpassa sin verksamhet så att det passar alla barn. Hon måste vara tydlig när hon pratar så att den hörselskadade eleven kan läsa av läpparna och detta inlärningssätt kan ju gynna alla barnen i gruppen. Vissa delar av dagen har F2 hjälp av en extra personal som arbetar särskilt med den hörselskadade eleven både enskilt och i gruppen.

Jag försöker anpassa det jag gör så det passar alla. Det gäller att vara klurig (F2).

F3's grupp är detta läsår, väldigt svag och arbetslaget arbetar mycket i smågrupper med barnen och F3 känner att hon har fått sänka nivån för att alla ska hänga med.

Vi har samma pedagogik för alla, för hela gruppen består nog av barn i behov av särskilt stöd. Det är framförallt språket som brister (F3).

L1 har många barn i sin klass som är i behov av särskilt stöd. Eftersom gruppen består av barn med invandrarbakgrund så har hon hjälp med specialundervisning i svenska av en Sv-A lärare. När en grupp elever är hos Sv-A läraren och får specialundervisning där, så har L1 resten av klassen också då i ämnet svenska. L1 har också hjälp av en speciallärare vissa lektioner.

Jag tänker på hur jag säger och får kolla att alla är med, det är mycket språkträning (L1).

L2 känner att tiden inte räcker till för att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. Hon försöker sitta och jobba med just ett barn och då med speciella material som hon lånar från resurscentrum. Helst skulle hon vilja sitta varje dag och då korta stunder för att arbeta speciellt med vissa barn som behöver mer hjälp.

Jag kan ju då använda lekmaterial och då ex. bygga bokstäver med klossar (L2).

L3 har en dubbel funktion i sin tjänst och arbetar då både som klasslärare och har hand om specialundervisningen. Hon som alla de andra respondenterna håller med om att det är språket som upptar mycket tid att arbeta med.

4.2.2 Att lära med leken inom specialpedagogiken, positivt!

Alla respondenterna är överens om att det skulle vara positivt att använda leken som ett specialpedagogiskt verktyg när de arbetar med barn i behov av särskilt stöd.

L1 menar att man måste pröva allt när det gäller att hjälpa ett barn som är i behov av särskilt stöd, och hon menar att om leken skulle passa som metod så hade det varit jättebra. L3 använder själv ibland leken när det är svårigheter i inläringen. Leken gör att det blir roligare att lära sig något nytt och lära sig något som är svårt. L3 tycker att det känns naturligt att lära sig med leken men säger samtidigt att hon känner sig tom på idéer om hur det ska gå till och att hon skulle behöva lite vägledning och tips. F1 och F2 tycker att det skulle vara jättebra. De är överens om att när det gäller barn i behov av särskilt stöd så tror de att leken är ännu viktigare. F3 känner att hon skulle kunna använda leken mycket mer än vad hon gör nu när hon fick tänka efter.

Det är mycket lättare att leka in saker, att få dom att förstå, det fattas så mycket ord och det är så svårt. Vi har en del barn som inte kan leka dom har inte den sociala kompetensen det är viktigt att vara med andra barn att lära sig att ge och ta. Det fattas kunskapen om ex. turtagning (F3).

4.2.3 Lekarbete - Vad är det? Det låter spännande!

På frågan om någon av respondenterna kände till något om lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt så svarade fem av de tillfrågade att de aldrig hade hört talas om det. L1 och F2 associerade det till någon form av lekterapi och som en psykologisk analys. F1 hade hört talas om det då de för ett par år sedan hade ett barn i gruppen som när hon befann sig på förskolan, inte pratade med någon. Personalen i förskoleklassen fick då besök av någon från Stockholm som hade arbetat med barn med det här problemet. De hade där använt sig av leken för att hjälpa barnet och det var både föräldrar och barn som lekte. Tyvärr blev det bara information om metoden och vad metoden kallades för kommer inte F1 ihåg. Arbetssättet är inget som F1 själv har prövat. Hon tror att det var något som BUP (Barn- och Ungdoms Psykiatri) använde sig av. F2 hade först aldrig hört talas om lekarbete. Efter att ha frågat specialpedagogen som är på skolan så fick hon reda på att specialpedagogen hade en kollega i en annan kommun som hade arbetat med det i många år.

4.2.4 Kommentarer/analys om hur pedagoger arbetar med barn i behov av särskilt stöd.

När det gäller att arbeta med barn i behov av särskilt stöd så ser det lite olika ut mellan yrkesgrupperna. Förskollärarna jobbar olika år från år beroende på hur barngruppen ser ut och alla tre betonar att det just i år lägger de extra mycket tid på språket. Vad det beror på vet de inte. De försöker hitta strategier för att alla barn ska hänga med och förstå. Förskollärarna i förskoleklasserna har ingen speciallärare som stöd, men de har oftast en barnskötare i arbetslaget som är med i gruppen och de kan dela upp barnen mellan sig när det behövs. De tillfrågade lärarna arbetar på olika vis med barn i behov av särskilt stöd. L1 håller med om att träning av språket upptar en stor del av skoldagen. Hon har oftast hjälp av speciallärare när det gäller barn i behov av särskilt stöd och Sv-A lärare då många av hennes elever har invandrarbakgrund. L2 känner sig ensam med detta arbete, hon har ingen speciallärare att tillgå och försöker hitta egen tid till barnen som behöver extra hjälp och stöd. L3 är både speciallärare och klasslärare och hon pusslar med schemat för att få ihop tiden till alla barn i behov av särskilt stöd. Just att ha mer tid skulle alla respondenterna vilja ha för att hjälpa och stötta alla dessa barn som är i behov av särskilt stöd.

På frågan om respondenterna tror att lek skulle vara bra för att hjälpa barn i behov av särskilt stöd säger sig alla vara positiva till det, men att de fattas kunskap i ämnet. Ingen av de tillfrågade hade någon gång fått som tips att använda leken som hjälp och stöd till barn som har det extra svårt med något ex. koncentration eller inläring. Vad detta beror på vet respondenterna inte, det kanske inte finns kunskap om att kunna använda leken eller är det så att just nu är det tips på dataprogram som gäller. En del av respondenterna säger sig ofta få som råd när det gäller olika svårigheter som barn kan ha ex. problem med koncentrationen och det är att använda sig av olika dataprogram. Jag nämner att det finns en specialpedagogisk metod som svarar mot barnens behov av stöd för att kunna utnyttja lekandets möjligheter i arbetet med sin utveckling. Metoden kallas för lekarbete och är en form av vuxendeltagande lek för barn som har svårigheter eller brister i sitt lekbeteende och jag undrar om respondenterna har hört talas om den eller rent av använt sig av den? Fem av de tillfrågade hade aldrig hört talas om den. F1 hade hört talas om det för ett par år sedan eller en form av det men det var inget som hon har arbetat med eller satt sig in i närmare. Alla respondenterna var däremot väldigt nyfikna på metoden när jag berättade om den och tyckte att det lät mycket spännande. De ville gärna veta mer om lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt.

4.3 Hur pedagoger ser på framtiden för leken?

I detta avsnitt svarar respondenterna på hur de ser på framtiden för leken. Kommer leken fortfarande att behövas? Respondenterna svarar också på frågan om de tror på att använda leken/lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

4.3.1 Lek i framtiden? Ja, mer lek, fram för leken!

Alla respondenterna är enade om att leken måste fortsätta att finnas och att den behövs mer än någonsin i vår stressade tid. Barn måste få tid att leka både på fritiden och i skolan menar både F1 och F2.

Det måste finnas andrum för lek. Det är för lite lek i förskoleklass det har blivit för mycket skola på många ställen (F1).

Absolut mer än någonsin i vårt IT - samhälle som tar över mer och mer och längre ner i åldrarna. Jag tycker verkligen att det behövs lek både för den kroppsliga utvecklingen och för den mentala utvecklingen. Du får specifika kunskaper när du jobbar med datorer, men allt det andra som du får med leken de får du inte (F2).

F3 anser att leken är bland det viktigaste för barnen och att barnen i leken bearbetar det som de är med om. L3 håller med om att leken behövs och anser vidare att lek behövs som vila och avkoppling för barnen.

Föräldrarna ser det som att barnen börjar skolan när de börjar förskoleklass och det är viktigt att poängtera att det är viktigt med lek i förskoleklass och även i år 1 anser L1, L3 och F1.

Leken måste finnas det är för mycket datorer och ibland för mycket teori. Det är för lite av de estetiska ämnena. Förskoleklassen har blivit skola och inte tvärtom, att det skulle bli mer lek i skolan (L1).

L2 vill verkligen poängtera hur viktigt det är att leken behövs och att leken inte får försvinna. Hon säger med eftertryck om hur mycket leken behövs **ja, mer lek** (L2)

4.3.2 Leken, en väg för barn i behov av särskilt stöd.

Alla respondenterna ser positivt på att använda leken mer som ett arbetssätt när de arbetar med barn i behov av särskilt stöd. De säger också att de vill ha mer kunskap om lekens betydelse, mer tips och råd och mer diskussioner i arbetslagen om vikten av lek. L2 och L3 har aldrig fått tips om att använda lek som en arbetsmetod. L3 har oftast fått tips om olika dataprogram när hon har bett om hjälp med ett barn i behov av särskilt stöd. F2 kan se leken och lekarbete som behov i vårt stressade samhälle.

Tänk att bara få leka och få ett frirum där barn i behov av särskilt stöd kan få vara, där ingen kräver något av mig (barnet), det verkar härligt (F2)

L2 tror att alla barn behöver lek inte bara de som är i behov av särskilt stöd, hon ser vidare att alla barnen i leken tränar de sociala spelreglerna på ett mer naturligt sätt.

L1 tycker att allt som kan hjälpa ett barn är bra och att lekarbete låter spännande. F3 håller med och ser att barnen i leken måste prata med varandra, komma överens, lära sig att ge och ta och de lär sig rangordning och tror att leken skulle fungera bra som metod inom specialundervisningen.

F1 vill höja statusen på leken och då både den fria leken och den organiserade leken. Hon ser också att det behövs mer kunskap om lekens betydelse och att vi behöver prata mer om det. Hon har själv fått tänka till nu och ser att det är bra med en reflektion i ämnet.

4.3.3 Kommentarer/analys om hur pedagoger ser på framtiden för leken.

Alla respondenterna är väldigt enade om att leken måste finnas i framtiden. De tror också att leken behövs ännu mer i vår stressade tid där bl.a. datoranvändandet tar stor plats. Alla de tillfrågade vill ge leken större utrymme och de tycker också att det borde diskuteras mer om leken i arbetslaget. De ser också att leken behövs för att kunna bearbeta det som barnen varit med om, som avkoppling och för den sociala, kroppsliga och mentala utvecklingen. De är också överens om att det blev för lite lek i förskoleklass när den kom att tillhöra skolan och att det är viktigt med lek även under de första skolåren.

F1 ser gärna att leken skulle kunna användas mer och att vi behöver mer kunskap om lekens betydelse för barnen. Alla respondenterna har tyckt att det var bra att lyfta frågan om leken i förskoleklass och skola. De har tyckt att det har varit bra att tänka efter hur de själva arbetar med lek i det dagliga arbetet i barngrupperna och att det var bra med en reflektion i ämnet. L1 är förskollärare i botten och känner att hon tänker mer på leken för det var på förskolläraryrket som hon lärde sig om lekens betydelse för barn.

4.4 Sammanfattande slutsats/analys

Alla respondenterna tyckte att det var bra att tänka till lite extra när det gäller användandet av lekpedagogik i det dagliga arbetet och vad egentligen lek betyder för dem. När jag analyserar materialet så ser jag fler likheter än skillnader i respondenternas svar. Den största skillnaden är uppfattningen om vad respondenterna anser att lek är. Svaren skiljer sig här åt mellan förskollärare i förskoleklass och lärare i år ett. Förskollärarna poängterar vikten av lek och anser att barn kopplar ihop sin lek med vad de hört och sett av andra barn, vuxna eller med vad de sett på film eller TV. Leken betyder väldigt mycket för förskollärarnas yrkesroll. Lärarna säger att deras första tanke är fri lek och att leken ska vara självvald och att det betyder vila och avkoppling för barnen. Att de båda grupperna ser annorlunda på vad lek är beror kanske på att lärarutbildningen respektive förskolläraryrket såg olika på lekens betydelse. Utbildningarna som respondenterna har gått, lärde antagligen inte ut betydelsen av lek för barns utveckling på samma sätt. Förskollärarna F1, F2 och F3 är överens om att det ska finnas tid varje dag för den fria leken i förskoleklassen. I den fria leken lär sig barnen bl.a. det sociala samspelet och de tränar konfliktlösningar. F3 säger att sexåringar behöver mycket lek och att dom leker hela tiden. Lärarna L1 och L3 ser att leken är avkoppling och vila och att leken är självvald. L2 ser att det är viktigt med lek under rasterna och att man som pedagog ibland får lära barnen vad de kan leka på rasterna.

Studiens resultat visar att alla pedagogerna använder lekpedagogik ofta när det gäller inläring av nya saker. De är också överens om att lek och lärande hör ihop.

Alla respondenterna tycker att det är lättare och roligare för barnen att genom leken tillgodogöra sig ny kunskap. Det kan vara att lära sig siffror, bokstäver, historiska händelser, begrepp av olika slag, språklig medvetenhet m.m. Respondenterna ser också tydligt att barnen lär sig både i den styrda leken som i den fria leken. Det är däremot lättare att se ett tydligt lärande i den styrda leken. I den fria leken är lärandet mer osynligt. Barnet bearbetar mycket i den fria leken, det som de t.ex. är med om i sin vardag.

I arbetet med barn i behov av särskilt stöd arbetar alla respondenterna olika. Det genomgående svaret är att pedagogerna känner att de har för lite tid att hjälpa och

stötta dessa barn. Just nu arbetar de tillfrågade mest med språket och har mycket språkträning med hjälp av språklekar. Varför det just är svårigheter med språket som är problemet nu, vet de inte. Alla respondenterna utom L2 arbetar i arbetslag med fritidspedagoger och andra lärare och kan under vissa tider under dagen få hjälp och stöttning av dem. L2 har en barnskötare/resurs i sin grupp som stöttar vissa elever.

Ingen av de tillfrågade har hört talas om, eller arbetar med lek/lekarbete i arbetat med att hjälpa barn i behov av särskilt stöd. Lekarbete, ett specialpedagogiskt arbetssätt som är en form av vuxendeltagande lek för barn som har svårigheter att koncentrera sig eller har brister i sitt lekbeteende. L1 säger att hon är beredd på att pröva allt och är det så att lek kan hjälpa som metod så hade det varit jättebra.

Alla respondenterna är överens om att leken måste finnas kvar i framtiden. Leken får aldrig försvinna. De tillfrågade påpekar att vi måste hjälpas åt att värna om lekens betydelse. De menar också att det blev för lite lek i förskoleklass när den kom att tillhöra skolan och att det är viktigt med lek även under de första skolåren.

Alla respondenterna var också väldigt nyfikna på lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt och ville gärna ha mer information om metoden.

5. Diskussion

Syftet med min undersökning var att undersöka hur pedagoger uttrycker sig kring lekens betydelse och om leken finns med i det dagliga arbetet i skolan. Jag vill också ta reda på om lek/lekarbete är något som används som ett specialpedagogiskt arbetssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Genom intervjuerna och litteraturstudierna har jag fått nya tankar och infallsvinklar när det gäller ämnet lek. Jag tycker att jag har fått svar på mina frågor hur pedagoger ser på leken/lekpedagogik och leken som ett specialpedagogiskt arbetssätt. Det har också öppnat min nyfikenhet om hur lek kan användas som ett specialpedagogiskt arbetssätt och då i form av lekarbete.

Vad lek är var den fråga där respondenternas svar skilde sig mest och enligt litteraturen är det också svårt att peka på vad lek är. Lillemyr (1990) anser att det är svårt att komma med en alldeles riktig förklaring på vad lek är. Han menar att leken berör hela barnet. Knutsdotter Olofsson (2003) ser att leken är den naturligaste formen för barn att vara tillsammans på och det styrker förskolläraernas sätt att se på leken. De tillfrågade förskollärarna var eniga om att lek måste finnas i det dagliga arbetet och att barnen lär sig mycket om det sociala samspelet just i den fria leken. Detta intygar också Lillemyr (1990) som menar att barn inte själva är medvetna om vad de lär sig i leken utan det är de vuxna runt barnen som får tänka pedagogiskt. Winnicott (1998) menar här att lek är i det stora hela är tillfredställande och att det behövs en positiv social attityd från de vuxna runt om barnet. Förskollärarna ser vidare också att barnen i leken bearbetar det som de har varit med om, hört eller sett andra barn och vuxna göra. Det bekräftar också Vygotskij (1995) som anser att barnet i leken återskapar det som de redan sett och hört. Vidare anser han att barnet i leken bearbetar det som han/hon upplevt och skapar en ny verklighet av det. Vygotskij (Strandberg, 2006) menar dessutom att barnen i leken inte bara är aktiva, de är också absorberande. Barnen är i leken kreativa personer med rätt att experimentera, utveckla och omvandla det som finns. Barnen gör saker tillsammans utan att veta vad det är de gör, varför de gör eller hur de skall göra det de gör. Vygotskij anser här att barnen agerar högre än vad de är (Sandberg, 2006).

Med stöd från litteraturen ex. Lillemyr (1990 och 2002), Knutsdotter – Olofsson (1987), Gildebrand (1996), Sandén (2005) Winnicott (1981) så krävs det engagerande vuxna runt barnets lek. Vuxna som har ansvar om, hur och vad barn leker.

Lillemyr (2002) anser att om lek ska användas som en pedagogisk metod så måste den vuxne kunna ta barns lek på allvar. Det är de vuxna som också får planera den nytta som leken kan ha i andra situationer längre fram. Vygotskij (Strandberg, 2006) menar att barnet lånar kunskaper från den vuxne och känner då att de kan fast de ännu inte kan. Barnet lånar också förtröstan från den vuxne och med det menar han en förtröstan till att det finns något att lära sig och det är till för mig dvs. barnet (Strandberg, 2006)

Studiens resultat visar att förskollärarna oftare än lärarna, använder den fria leken för att lära känna barnen och att de oftare observerar hur de leker. Barnen får mer tid till fri lek under dagen i förskoleklassen än i skolår ett, enligt respondenternas svar.

Winnicott (1981) menar att det är i lekandet och då bara i lekandet som barnet eller den vuxne kan vara kreativ och vidare anser han att genom att bara vara kreativ som individen kan hitta sin identitet (Winnicott, 1981). Lärarna ser att den fria leken betyder avkoppling och att det är något som barnen själv väljer när det är rast eller har tid över under skoldagen. Mina funderingar här är om det är så att kunskapskravet redan i årskurs ett gör sig gällande. Barnen måste kunna vissa saker och måste hänga med annars blir de efter, alltså styr schemat och läromedlen när barnen/eleverna kan leka i skolan. Det gläder mig att de förskollärare som jag pratade med prioriterar den fria leken under dagen, ger barnen tid att leka och att de säger sig ha nytta av att observera barnen i leken. Tanken med att flytta in förskoleklassen i skolan var att förskolans pedagogik skulle överföras till skolans, men min uppfattning är att det i många fall har misslyckats. Lillemyr (2002) menar att det bästa från de båda traditionerna, förskolepedagogik och skolans pedagogik bör tas tillvara när de ska föras tillsammans. Detta gäller inte minst om begreppen lek och lärande (Lillemyr, 2002). Studien stöder detta till viss del eftersom flera av respondenterna både lärare och förskollärare, jobbar hårt för att leken ska få större utrymme i det dagliga arbetet. L1 tycker att det är för lite lek i förskoleklass och för mycket skollikt. Detta visar också Lindqvist (2002) som menar att det blivit en vuxenstyrd "skolifiering" istället för en utveckling mot lek, skapande, utforskande och experimenterande. Skolverkets rapport nr: 2 (2000) påpekar också detta om en "skolifiering". Rapporten visar också på att leken ses som en utfyllnad mellan arbetspassen, alltså något barnen gör efter att de är färdiga med de lärarstyrda och strukturerade aktiviteterna (Rapport nr: 2, Skolverket 2000).

Respondenterna menar också att barnen och föräldrarna tycker/tror att barnen börjar skolan när de börjar förskoleklass. Då menar jag att bara namnet "förskoleklass" med tyngdpunkten på klass, tyder på att skolan har börjat. Förskoleklassen ligger numera under samma läroplan (Lpo, 94, Utb.dep, 1994) som grundskolan, förut låg man i läroplanen för förskolan (Lpfö, 98, Utb.dep, 1998). Då kan en fundering komma upp om detta med begrepp och läroplan har skapat en förvirring angående om förskolan skulle närma sig skolan eller tvärtom.

De olika svaren på vad lek är och hur leken används, kan förvåna lite eftersom alla respondenterna anser att lek och lärande hör ihop, och att barnen behöver leka vidare även i de lägre årskurserna i skolan. Alla respondenterna svarar också att de använder lek/lekpedagogik dagligen i sin undervisning och då i form av språklekar, mattelekar, bokstavsgenomgångar m.m. Vygotskij (Strandberg, 2006) poängterar vikten av att använda hjälpmedel vid inläring, hjälpmedel för att barnet ska kunna skapa sig en tänkt värld. Han kallar detta hjälpmedel för en pivå t.ex. en käpp eller en stol för att barnet ska kunna tänka sig en häst eller bil. Vid inläring av ex. bokstäver kan det vara lättare för barnet med sin tankevända om pedagogen använder sig av en pivå för att komma in i den imaginära, tänkta, världen (Sandberg, 2006). Jag ser här vikten av att använda hjälpmedel vid inläring. Jag använder ofta själv material så som klossar, små djur, bilder och andra saker för att underlätta för barnen som har svårt att lära sig nya saker. Barnen tycker det är roligt och tänker inte på att de lär sig något.

Lärarna ser leken mest som "pedagogstyrd" lek i klassrummet och att fri lek sker på rasterna och ibland när någon skoluppgift är klar. Förskollärarna i förskoleklass säger däremot att de kan lära sig mycket om barnen när de observerar barnens fria lek och att barnen själva lär sig det sociala samspelet, de sociala rollerna och konfliktlösningar. I förskoleklassen används även leken i form av olika inlärningslekar. Vygotskij (Sandberg, 2006) menar här att leken, precis som lärande

har en viktig roll i barnets utveckling (Sandberg, 2006). Barnen får i förskoleklassen mycket tid till fri lek enligt studiens respondenter. Leken används olika i lärandet beroende vilken grupp respondenterna arbetar i och vilken utbildning de olika respondenterna har. Här kommer åter igen frågan upp om hur vi ser på lek, om lek som inte är lek utan en "förklädd" inlärningsaktivitet. Kan detta bero på att lek är ett så svårt begrepp att förklara? Det kanske är så att när jag ställer frågan tänker de tillfrågade i begreppet lek och lära som språklekar, mattelekar m.m. och det är som organiserade inlärningslekar som leken används mest. Är bokstavslekar och språklekar egentligen lekar kan då bli nästa tanke? Barnen har ju inte bestämt själva hur leken ska utformas och de kan inte sluta när de tycker att de har lekt färdigt. Jag anser att vi måste ta upp diskussionen om lekens betydelse för inläring av de sociala koderna, konflikthantering, turtagning m.m. i våra arbetslag och inte bara i begreppet som inlärningslekar. Enligt Vygotskij (1995) är leken nödvändig för att utveckla det abstrakta tänkandet. Barnets lek återskapar det som de hört och sett från de vuxna. Barnets lek är en kreativ bearbetning av upplevda intryck (Vygotskij, 1995).

Alla respondenterna är ändå eniga om att om inläringen sker på ett lekfullt och roligare vis så lär sig barnen bättre och har mer tålamod till att lära sig nya saker. Vygotskij (Dale, 1998) menar att elevens utvecklingsprocess följer inlärningsprocesserna, att det är meningslöst och bortkastad tid att lära eleverna något som de redan kan göra själva. Han anser då att de ämnen eller tema som finns i skolan måste ställa större krav på eleven än vad han/hon just nu kan uppfylla. "Barnets utveckling följer aldrig leken/skolundervisningen som en skugga (Dale, 1998)."

Visst är det svårt att svara på vad lek är. Jag ser leken som en frivillig verksamhet och som ett inlärningsredskap och att leka måste få ta tid. När jag var liten lekte jag och min syster hela tiden. Vi lekte ute och inne, docklekar som varade flera dagar, vi lekte affär ute och använde det som fanns i trädgården, frön, pinnar och blommor. Vi hade inte mycket som störde oss i leken mer än att det var matdags ibland. Mina egna barn har lekt på ungefär samma sätt och behövt mycket lektid och lång lektid. Många av forskarna poängterar också detta bl.a. Knutsdotter Olofsson (2003), Folkman & Svedin (2003) och Winnicott (1981). Knutsdotter Olofsson (2003) menar att lekskickliga barn kan leka hur länge som helst och att de kan gå ut och in i sin lekvärld när det behövs. Barn tycker inte om att bli störda i sin lek för då kan de bli arga och irriterade (Knutsdotter Olofsson, 2003). Detta fenomen märks väldigt väl när barnen ska gå hem från förskolan eller fritidshemmet just när de leker som bäst, många barn vill inte gå hem och det blir konflikter med mamma eller pappa. Jag tycker att barn ska ges tid att leka och att de ska få leka färdigt. Det är inte alltid som det går att genomföra att barnen får leka färdigt, men jag tror att barn i dag skulle må bättre av att få mer lektid istället för att stressa mellan olika aktiviteter som idag styr vår vardag. I skolan blir det svårt att leka när det ska ske på kommando eller mellan två lektioner. Frågan är då om lek kan få plats i skolan? Ja, som lek i form av inläring av något nytt i matte eller svenska känns väldigt angeläget. Strandberg (2006) menar att det är svårt för alla att lämna ett sätt att tänka för att sedan tänka något nytt. Han ser att skoluppgifter innehåller hela tiden sådana övergångar där tidigare tankemodeller skall utvecklas för att sedan byta form. Med hjälp av Vygotskijs teorier skriver Sandberg att barn tränar på detta i sina lekar, skapar metoder som utvecklar tänkandet. Barnen kan bl.a. skapa en tankevärld och de kan använda en pivå, hjälpmedel (Strandberg, 2006). Med Vygotskijs teorier om vikten av att kunna leka, menar jag att leken måste få plats lek i skolan. I formen spontan/fri lek när barnet känner för det, alltså inte när det är rast, har jag svårt att se. Det är

mycket som styr en skoldag schemabundenhet, lokaler och så har jakten på att uppnå kunskapsmålen som redan har startat. Men att använda lekpedagogik vid inläring av något nytt ser jag som en självklarhet. Vissa pedagoger i skolan har svårt för att vara flexibla, jag skulle gärna se mer spontanitet i skolvärlden som att ta tillfället i akt ex. idag är det snö vi går ut och leker i snön, idag skiner solen vi leker matte ute m.m. Vissa barn som börjar skolan är inte riktigt färdiga för att sitta och lyssna. Jag tycker att höstterminen i år skulle innehålla mer tid för lek/spontan lek och då gärna tillsammans med förskoleklassen. Lillemyr (2002) hänvisar till en undersökning gjord i Österrike om "fri-lek-intervention". Undersökningen kom fram till att eleverna trivdes bättre i skolan, relationen mellan eleverna och pedagogen förbättrades och eleverna fick ett positivt bättre socialt beteende när leken togs in i skolan.

Respondenterna har även olika definitioner på vad lek är för något. Lillemyr (2002) anser att det är svårt att organisera för lek i skolans aktiviteter och planering om man inte samtidigt förstår förhållandet mellan lek och lärande. Här tror jag att det behövs mer kunskap, utbildning och diskussioner i arbetslaget och på skolan, vilket också respondenterna påpekar. Det gäller också att få föräldrarna att förstå att vi inte "bara" leker i skolan utan lär oss i leken. Men vi får hoppas att genom att lyfta frågan bland kollegor om att leka in kunskap, kan få tankegångarna att snurra om en "lekfullare" start i skolan för våra 6 och 7-åringar. En start där förskolans arbetssätt närmar sig skolans och inte tvärtom.

Alla respondenterna svarade spontant ja på frågan om det skulle vara positivt att använda leken som ett specialpedagogiskt verktyg för barn i behov av särskilt stöd. Däremot var det ingen som använt det eller fått det som råd i de fall då de har rådfrågat t.ex. en specialpedagog om hjälp till ett barn med svårigheter. Sandén (2005) ser att lek som specialpedagogisk metod har en välgörande inverkan på barn. Lillemyr (2002) ser också att lek som metod lämpar sig för barn i behov av särskilt stöd.

Jag berättade att det finns en specialpedagogisk metod som svarar mot barnens behov av stöd för att kunna utnyttja lekens möjligheter. Den kallas för lekarbete och jag undrar om någon hört talas om den. Fem av de tillfrågade har aldrig hört om den. F1 har hört talas om den eller en form av den för ett par år sedan, men aldrig något som hon jobbat vidare med eller hört om efteråt. Detta är förvånande att ingen av de sex respondenterna känner till eller ens hört talas om den, då metoden faktiskt brukas i en grannkommun. Själv hade jag aldrig heller hört talas om metoden innan jag fick upp ögonen för den och det är lika beklämmande då jag också har arbetat länge i kommunen. Men jag känner nu efter att ha läst mycket om den, att det är en metod som jag skulle vilja lära mig mer om och använda i mitt arbete som specialpedagog. Lekarbetsmetoden stödjer sig på vad Winnicott (1981) menar att lekandet främjar utvecklingen. Lekandet innefattar tillit till vuxna och att pålitliga personer alltid finns till hands när barnet leker. Vidare menade han att den respektfulle vuxne får se in i det rum, det tredje rummet, i det lekområde där barnet har en magisk kontroll (Winnicott, 1981).

Jag känner här att detta är en huvudfråga som mycket av mitt arbete handlar om. Efter att ha läst en del om metoden och varit på studiebesök hos en specialpedagog som arbetar med lekarbete är jag mer och mer övertygad om att detta är en metod som jag

tror kan hjälpa många barn. Många studier är gjorda om hur man kan använda lekarbete för att hjälpa barn med svårigheter. Det som fascinerar mig mest är att metoden verkar fungera på de flesta barn med olika svårigheter. Det kan vara barn med språkproblem enligt en studie av Jergefeldt (2001), barn i särskolan Sinnermark,(2003), barn med utlandsfödda föräldrar Sjögren & Wernerheim (2006), barn i sorg Lindberg (2004), barn med koncentrationssvårigheter och/eller svårigheter med sociala relationer Hjortham (2005). Metoden är också väldigt enkel och det är inga specialleksaker som behövs utan vanliga leksaker som finns i förskolans miljö.

Alla respondenterna var enade om att leken måste få finnas kvar i framtiden. De tror också att leken behövs ännu mer i vår stressade tid där bl.a. datorn tar väldigt stor plats. Detta håller jag helt med om. Barn måste få ges tid och plats för att leka och helst inte bli störda. Knutsdotter Olofsson (2003) påpekar också att barn måste få leka färdigt för att det leder till glada och nöjda barn. Hon jämför med om vi vuxna bestämmer oss, fast vi är trötta, för att gå på teater eller se en film på bio. Efteråt känner vi glada, lättade och nöjda likadant som ett barn känner som har fått leka färdigt. Vi alla både barn och vuxna återhämtar oss i lekens medvetandetillstånd (Knutsdotter Olofsson 2003). Här ser jag hur lekterapeuterna inom lekterapi arbetar. Barnen får inte bli störda i sin lek, de måste få leka i lugn och ro utan att doktorer eller sjuksköterskor stör. Lekterapeut Anette (Intervju: Blekingesjukhuset, 2006-11-09) påpekar att leken bearbetar upplevelser, lek är allvar, lekterapi fångar barnen och leken läker.

Att lek främjar fantasi och att barnen bearbetar saker som de varit med om i leken är alla respondenterna överens om. De ser att leken dessutom behövs som avkoppling och för den sociala, kroppsliga och mentala utvecklingen.

Respondenterna är även överens om att det blev för lite lek i förskoleklass när den kom att tillhöra skolan och att det är viktigt att leken fortsätter även under de första skolåren. Det gläder mig att respondenterna är eniga i denna fråga, men jag tror inte det är helt representativt för alla lärare och förskollärare. Här får jag känslan av att många tycker att skolan börjar med förskoleklassen. Nu är det läroböcker som gäller och pedagogen i förskollärarrollen känner sig som lärare med lite högre status än innan, och inte ”enbart” som lekskolefröken som ”bara” leker hela dagen. Lärarna i sin tur resonerar att de är lärare för att lära ut kunskap och inte för att leka. Här krävs det många diskussioner om vad kunskap är, när under en dag lär man sig och vad är lek och kan man kombinera dessa komponenter.

Jag har genom mina litteraturstudier, studiebesök hos en specialpedagog/lekarbetare och mina tankar runt metoden sett lekarbete som en fantastisk och ganska enkel metod för att hjälpa barn/elever som är i behov av särskilt stöd. Westman (1996) menar att lekarbete är hälsofrämjande och möjliggör inläring i skolan. Persson (2001) skriver att specialpedagogik ska fungera välgörande för individen. Winnicott (1981) ser att lek är tillfredställande och att lek och hälsa hör ihop. Det som jag kan känna mig lite kritisk mot med metoden är att barnet inte själv får bestämma hur lång tid som han/hon vill vara i lekrummet. Jag har inte läst någonstans vad det är som gör att varje lektillfälle endast är 30 minuter. Enligt olika lekforskare som ex. Knutsdotter Olofsson (2003) påpekas vikten av att barnet får leka färdigt. Detta är en frågeställning som jag får bolla vidare till föreningen för Lekarbetspedagogik..

Vygotskij (Dale, 1998) menade att det som en elev klarar av att göra tillsammans med en lärare, kommer han/hon att klara av på egen hand. Med stöd av dessa kloka ord och

det som Westman (1996) säger, om att lek och psykisk hälsa hör ihop så bör ju lekarbete vara en perfekt specialpedagogisk arbetsmetod. Jag ser att arbetssättet är något som jag skulle vilja fortsätta att arbeta med i min framtida roll som specialpedagog. Tänk att ha förmånen att få ge ett barn/en elev positiv uppmärksamhet och trygghet med att få välja lek i en avstressad och lugn miljö. Att sedan få se barnet/eleven utvecklas i sin lek, få större självförtroende, kunna leka igen med sina kamrater och ha lättare för att koncentrera sig, måste kännas tillfredsställande för en specialpedagog. Lekarbete känns som ett arbetssätt som skulle passa mig när jag ska arbeta med barn i behov av särskilt stöd.

Leken är barnets livs-skola, som fostrar det andligen och fysiskt. Dess betydelse är enorm för karaktärsdaningen och utvecklandet av världsuppfattningen hos den blivande människan. Leken kan vi betrakta såsom den ursprungliga dramatiska formen, som utmärker sig genom den värdefulla egenskapen av artisten, åskådaren, pjäsförfattaren, dekoratören och teknikern i en och samma person (Vygotskij, 1995 s. 83)

Jag vill avsluta mitt arbete med några kloka ord som Astrid Lindgren har skrivit om sin egen barndom, om hur mycket hon och hennes syskon lekte:

Två ting hade vi som gjorde vår barndom till det den var – trygghet och frihet. Det var tryggt med de där två som brydde sig så mycket om varann och som hela tiden fanns där, om vi behövde dem, men annars lät oss fritt och lyckligt skala omkring på den fantastiska lekplats vi hade i vår barndoms Näs. Visst fostrades vi i herrans tukt och förmaning så som tidens sed var, men i vårt lekliv var vi härligt fria och aldrig övervakade. Och vi lekte och lekte så det var underligt att vi inte lekte ihjäl oss. Vi klättrade som apor i träd och på hustak, vi hoppade från brädstaplar och höskullar, så det jämrade sig i våra inälvor, vi kröp i våra livsfarliga underjordiska gångar i stora sågspånshögen, vi simmade i ån långt innan vi kunde simma, helt förgätande vår mors påbud att vi inte fick "gå ut längre än till naveln". Men överlevde gjorde vi alla fyra.

Samuel August från Sevedstorp och Hanna i Hult
(Lindgren, A & Strömstedt, M, 1997)

5.1 Metoddiskussion

Den kvalitativa studien var ett ganska självklart val eftersom övriga metoder såsom enkäter och observationer är ganska tidskrävande. Vid intervjuerna använde jag bandspelare vilket jag efteråt kände som ett bra hjälpmedel. En del av respondenterna var tveksamma till det först, men när jag hade förklarat att det bara var jag som lyssnade vid uppspelningen så gick det bra.

Jag ser också att valet av respondenter var bra och till stor hjälp för mitt arbete. Att känna respondenterna är både tryggt och otryggt. Tryggt eftersom jag tror att vi kan få ett naturligare samtal under intervjun. Otryggt, därför att om jag inte hade känt respondenterna kan det hända att jag hade agerat mer neutralt. Det hördes ibland på bandet att vi kom ifrån ämnet mycket antagligen för att vi kände varandra.

Att skicka ut frågorna innan kändes också bra både för mig och för de tillfrågade. Jag fick aldrig känslan av att någon av respondenterna hade tagit reda på något som de inte visste innan intervjun. Alla respondenterna har varit verksamma i sina yrken mellan 11 och 28 år, så vid genomförandet av en ny studie skulle jag ha frågat nytexaminerade pedagoger också. Jag skulle då ha gjort en jämförelse nya och gamla pedagogers tankar runt lek och lärande för barns utveckling.

Det hade varit intressant att veta om svaren hade blivit detsamma om respondenterna hade varit nytexaminerade lärare med dagens lärarutbildning.

5.2 Förslag på fortsatt forskning

Att fråga pedagoger om begreppet lek och lärande betyder i deras dagliga arbete var en intressant fråga som väckte många tankar hos respondenterna. Det hade varit intressant att göra en undersökning om vad kunskap står för, när under dagen lär sig barnen och lär sig barnen genom leken och kan man kombinera dessa komponenter. Vidare hade det varit intressant att undersöka hur dagens nya pedagoger/lärare ser på ämnet. Detta är säkert ämne som kan ge upphov till fortsatt forskning av pedagogers uppfattning runt begreppet lek och begreppet kunskap.

6. Sammanfattning

I detta kapitel ska jag sammanfatta min undersökning, vad jag kommit fram till, lite vad litteraturen säger och mina egna tankar om att använda lek som ett specialpedagogiskt arbetssätt när jag som specialpedagog ska möta barn/elever i behov av särskilt stöd i framtiden.

Syftet med min undersökning var att undersöka hur pedagoger uttrycker sig kring lekens betydelse och om leken finns med i det dagliga arbetet i skolan. Jag vill också ta reda på om lek/lekarbete är något som används som ett specialpedagogiskt arbetssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

För att undersöka detta valde jag att göra intervjuer med semistrukturerade frågor. Jag valde att intervjua sex pedagoger, tre förskollärare och tre lärare. Respondenterna arbetar i förskoleklass och i skolans år ett. Det var lätt att hitta respondenter som ville ställa upp på intervjun. Alla respondenterna tyckte att det var bra att belysa leken och att de själva fick tänka till om hur de använde leken alt. lekpedagogik i det dagliga arbetet.

Efter att frågat pedagogerna vad de anser att lek är och hur de använder lek i det dagliga arbetet, har jag insett att det inte är lätt att svara på vad lek är. Mina litteraturforskningar har gett en del forskares uppfattningar om vad fenomenet lek innebär för dem.

Lillemyr (1999) menar att lek är ett allsidigt fenomen och leken berör hela barnet. Norén-Björn (1990) anser att leken kan ses som ett magiskt trollspö. Knutsdotter Olofsson (2003) skriver att barn i lek kan göra saker som ser ut som på riktigt, det kända behandlas som okänt och det okända som känt. Lekskickliga barn befinner sig i en lekvärld där de kan leka hur länge som helst (Knutsdotter Olofsson, 2003). Respondenterna tycker att lek för dem är fria lekar och styrda lekar, det är pojklekar och flicklekar. Lek är avkoppling, vila och social träning. Alla respondenterna ser positivt på vad leken kan användas till och att barnen lär sig genom lek. Fördelen med att använda lek vid inläring är enligt respondenterna, att barnen tycker att det är roligt. En nackdel som bl.a. en av respondenterna sa är att motivera barnens föräldrar och kollegor varför det är så bra att använda sig av lek i undervisningen.

Lillemyr (1999) anser att leken har en viktig roll för den pedagogiska verksamheten i framförallt förskolans pedagogik, men också inom skolans pedagogik. Det krävs ett praktiskt – pedagogiskt samarbete för att de båda traditionerna ska kunna integreras

lättast. Vidare säger han att vuxna måste ta barns lek på allvar för att kunna använda lek som en pedagogisk metod.

Ingen av respondenterna hade hört talas om lekarbete som en metod för att hjälpa barn som är i behov av särskilt stöd men de ville gärna veta mer om metoden.

Jag ser att jag gärna skulle vilja fortsätta att lära mig mer om och arbeta med lekarbete i min framtida roll som specialpedagog. Tänk att ha förmånen att få ge ett barn/en elev positiv uppmärksamhet och trygghet med att få välja lek i en avstressad och lugn miljö. Att sedan få se barnet/eleven utvecklas i sin lek, få större självförtroende, kunna leka igen med sina kamrater och ha lättare för att koncentrera sig, måste kännas tillfredsställande för en specialpedagog. Lekarbete känns som ett arbetssätt som skulle passa mig när jag ska arbeta med barn i behov av särskilt stöd.

REFERENSER

- Björkman, K (2006). Temat inspirerar leken s.99-117 i *Lekens roll i förskola och förskoleklass*. Lärarförbundets förlag och Tidningen Förskolan 2006.
- Dale, L E (1998). Lärande och utveckling i lek och undervisning s 33- 54 i *Vygotskij och pedagogiken*. Bråten, I red. Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Edenhammar, K & Wahlund, C. (1990). *Utan lek- ingen utveckling*. Rädda barnen.
- Engdal, I. (2003). Rum och tid för lek s.16-20 i *Barnens lek*. Solna: Fortbildningsförlaget.
- Folkman, M-L, Svedin,E. (2003). *Barn som inte leker, från ensamhet till social lek* Stockholm: Runa Förlag.
- Gildebrand, K. (1996). Lekarbete med bekymrade barn s. 6-16 i *Lekarbete ett specialpedagogiskt arbetssätt*. Föreningen Lekarbetspedagogik, Borås: 1996
- Hjortham, S. (2005) *Är lekarbete en effektiv metod för barn med koncentrationssvårigheter och/eller svårigheter med sociala relationer* Specialpedagogisk påbyggnadsutbildning, Lärarutbildning, Malmö Högskola
- Jergefeldt, D. (2001). *Lekarbete, ett specialpedagogiskt arbetssätt som kan användas vid arbete med barn med språkstörning*. Specialpedagogik med inriktning mot grav språkstörning. Moment 4, utvecklingsarbete, 5 poäng. Lärarhögskolan i Stockholm.
- Knutsdotter Olofsson, B. (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber AB.
- Knutsdotter Olofsson, B. (1987). *Lek för livet*. Stockholm: HLS Förlag.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lekens roll i förskola och förskoleklass. (2006). Lärarförbundets förlag och Tidningen Förskolan 2006.
- Lindberg, L. (1997).Lekarbetes historia s. 134- 136 i *Lekarbete ett specialpedagogiskt arbetssätt*. Föreningen Lekarbetspedagogik, Borås: 1996
- Lindberg, L. (2004). *Lekarbetspedagogik som ett hjälpmedel i barns sorg*. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle
- Lindgren, A & Strömstedt, M. (1997). *Astrids Klokbok*. Falun: Eriksson & Lindgren

- Linqvist, G. (1996). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, G. (2002). *Lek i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Lillemyr, O. (1990). *Lek på allvar Teorier om lek under förskoleåldern*. Lund: Studentlitteratur.
- Lillemyr, O. (2002). *Lek- upplevelse- lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lpfö, 98. (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Skolverket och CE Fritzes förlag.
- Lpo, 94. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket och CE Fritzes förlag.
- May, T. (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Moyles, J, R.(1995). *Släpp in leken i skolan*. Hässelby: Runa förlag AB.
- Norén- Björn, E. (1991). *Våga satsa på leken*. Arlöv: Almqvist & Wiksells Förlag AB.
- Norén- Björn, E. (2003). Leforskarfronten s.53-59 i *Barnens Lek*. Solna: Fortbildningsförlaget.
- Persson, B. (2001). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber AB
- Pramling Samuelsson, I & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber AB.
- Rosenqvist, M M. (2006). *Lek och skolämnen i en ny lärarroll, Temaarbete med 3-9åringar*. Uddevalla: Nordstedts Akademiska Förlag.
- Sandén, I. (2005). *Lek, hälsa och lärande*. Om lek som en specialpedagogisk metod. Rapporter om utbildning/specialpedagogik, 3/2005. Malmö: Malmö Högskola Lärarutbildningen.
- Sinnermark, B. (2003). *Lekarbete- en specialpedagogisk metod i särskolan*. Specialpedagogisk påbyggnadsutbildning, Lärarutbildning, Malmö Högskola
- Sjögren, K & Wernerheim, L. (2006). *Lekarbete- en specialpedagogisk metod för barn med utlandsfödda föräldrar*. Specialpedagogisk påbyggnadsutbildning, Malmö Högskola
- Strandberg,L. (2006) *Vygotskij i praktiken*. Finland: WS Bookwell
- Tideman, M. Rosenqvist, J. Landsheim, B. Ranagården, L. Jacobsson, K. (2004). *Den stora utmaningen*. Halmstad: Halmstad Tryckeri AB.

- Thomsson, H. (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Tähkäaho, T. (2005). *Utvärdering av lekarbete i Haninge kommun*. Individ, omvärld och lärande/Forskning nr.30, Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vygotskij, L S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Winnicott, D W. (1981). *Lek och verklighet*. Stockholm: Natur och kultur.
- Welén, T. (2003). *Kunskap kräver lek*. Forskning i fokus, nr 17. Myndigheten för Skolutveckling.
- Westman, G. (1996) Tillbaka till framtiden s. 137-143 i *Lekarbete- ett specialpedagogiskt arbetsätt*. Föreningen Lekarbetspedagogik, Borås: 1996
- Westman, G. (2000). *Leken lär- förstår man det i skolan?* Tidningen Skolledaren, nr: 9/2000.
- Westman, G. (2003). *Lek och kommunikation*. Tidningen Förskolan 1/ 2003
- Westman, G. (2006). *IUP och den specialpedagogiska kompetensen*. Specialpedagogisk tidskrift, Att undervisa, 2/2006.
- Åge, L. (1995). *Leka, Läsa, Skriva*. Solna: Ekelunds förlag.
- Åman, K. (2006). *Ögonblickets pedagogik* Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen nr 135 Stockholms Universitet.

Nätkällor:

- Föreningen Lekarbetspedagogik www.lekarbetspedagogik.se 2006-10-11
- Föreningen Sveriges Lekterapeuter www.sverigeslekterapeuter.se 2006-11-26.
- NE Nationalencyklopedin www.ne.se 2006-11-22.
- Nyberg, Lena www.bo.se Barnombudsmannens hemsida 2006-11-17.
- Skolverket www.skolverket.se Skollagen 2006-11-26.
- Skolverket www.skolverket.se Rapport nr:2 (2000). Förskoleklass- 6åringarnas skolform? 2006-12-29.

Muntliga källor:

- Anette Fredin-Karlsson, Lekterapeut, Lekterapin, Blekingesjukhuset, 2006-11-09.

Intervjufrågor:

Intervjufrågor till pedagoger i förskoleklass och i skolans år 1

Bakgrundsfrågor?

- Vilken utbildning har du?
- Hur många år har du arbetat i yrket?
- Vilken ålder har barnen som du arbetar med?
- Vilka yrkeskategorier finns i ditt arbetslag?

Lek?

- Vad tänker du på när jag säger ordet lek och vad betyder det för dig?
- På vilket sätt använder du leken i det dagliga arbetet ?
- Hur kopplar du ihop lek och lärandet?
- Leken, en del av lärandet eller en paus från lärandet, vad anser du?

Barn i behov av särskilt stöd?

- Hur arbetar du med barn i behov av särskilt stöd?
- Hur ser du på att använda leken som ett specialpedagogiskt verktyg i arbetet med barn i behov av särskilt stöd?
- Lekarbete som ett specialpedagogiskt arbetssätt – är det något som du känner till och har använt dig av?

Framtiden?

- Hur ser du på framtiden för leken, kommer den fortfarande att behövas?
- Hur ser du på att i framtiden använda leken mer som ett specialpedagogiskt arbetssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd?

Utrustningslista för lekpedagogik

Förbrukningsmaterial:

1. sand och vatten
2. färger, kriter, papper och penna
3. skapande material (pappersrullar, tyg, snören, knappar, kartonger, askar, knäckformar, piprensare, flirtkulor m.m.)
4. lera, kavel, slime
5. sandlåda med sand

Leksaker:

6. kramdjur, en stor flick- och pojkdocka, ev. en mörk docka, dockknappflaska
 7. väska, liten ryggsäck, plånbok, portmonnä, betalkort
 8. servis, kastrull, kaffepanna, visp, mugg, flaska utan etikett, snickeriverktyg av plast; hammare, tång, såg osv.
 9. två telefoner, ev. av mobiltefontyp
 10. doktorsväska med utrustning, elastiska bindor
 11. indianer och cowboys, småkrigare, rymdkrigare
 12. motorfordon utan ljud effekter; person-, brand-, last- och polisbil, ambulans
 13. pistol utan ljud effekt
 14. tama djur, djurfamiljer
 15. vilda djur
 16. monster, krokodil, orm, spindel
 17. ballonger, skumgummibollar i olika storlekar
 18. dockskåp med inredning av kök, vardagsrum, badrum och sovrum
- Dockskåpsdockor: 2 kärnfamiljer, baby, 2 färgade dockor, mormor och morfardockor

Hos lekpedagogen förvaras: äggklocka, förkläden, synål m.m.

(Enligt Laila Lindberg, 2004)

